

Únava materiálu

- 1) Úvod
- 2) Základní charakteristiky únavového zatěžování
- 3) Křivka únavového života
- 4) Etapy únavového života
- 5) Klíčové vlivy na únavový život

Degradace vlastností materiálu za provozu

- ❑ 1828 W.A.J. Albert - řetězy těžních věží (cyklické zatěžování) Německo
- ❑ 1839 poprvé se objevuje termín „únava“ v knize o mechanice od J.V. Poncelet - Francie
- ❑ 1850 Augustín Wöhler – únavová životnost
- ❑ Gerber, Goodman – vliv středního napětí
- ❑ 1945 Miner – teorie lineární kumulace poškození (1968 Endo – teorie stékajícího deště)
- ❑ 1950 studium fyzikální podstaty vzniku únavového porušení

- Hladká součást (bezpečný život / safe live)

↙

Měkké zatěžování
vysokocyklová únava
Wöhler, Basquin
- železnice, auto,
podvozek letadla

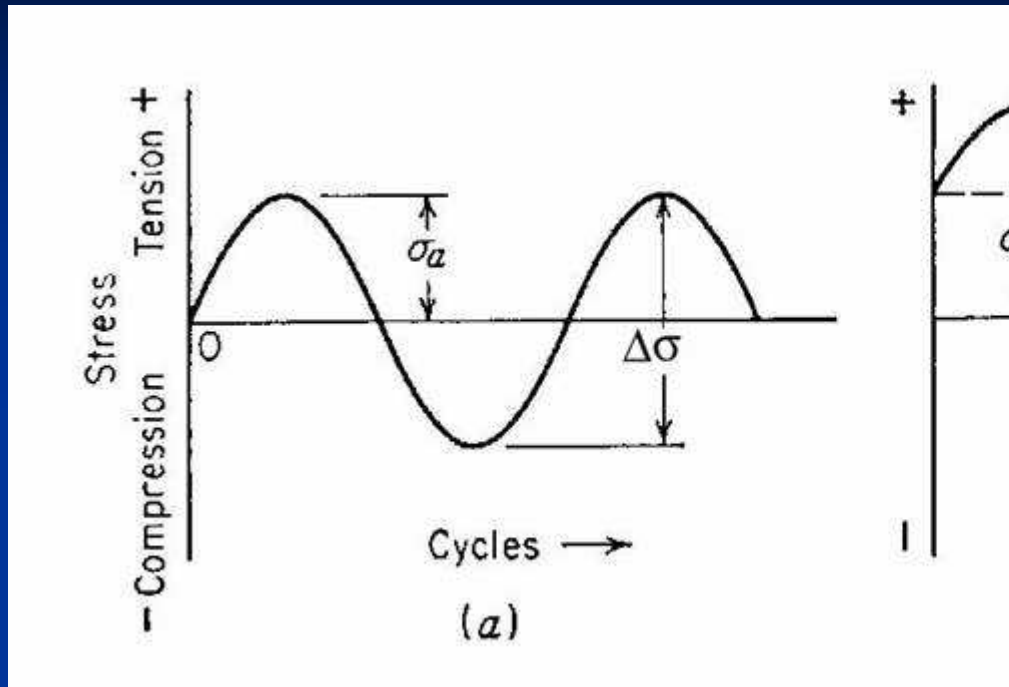
↘

Tvrdé zatěžování
nizkocyklová únava
Manson, Coffin
- tlaková nádoba,
rotor turbíny

- Součást s trhlinou (bezpečný lom / failure safe)

Parisův vztah; podmínky šíření únavové trhliny; měkké zatěžování (drak letadla, most)

Základní charakteristiky cyklického zatěžování

$\sigma_m = \textit{střední napětí}$

$\sigma_{max} = \textit{maximální napětí}$

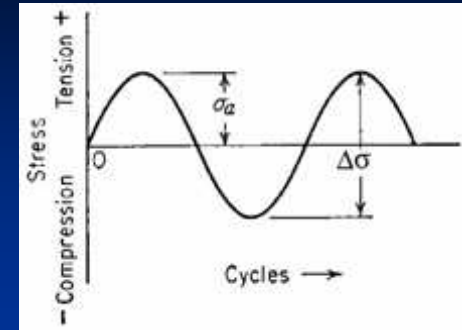
$\sigma_{min} = \textit{minimální napětí}$

$\sigma_a = \textit{amplituda napětí}$

$\Delta\sigma = \textit{rozkmit napětí}$

Základní charakteristiky cyklického zatěžování

Zátěžný cyklus

střídavý

$$\sigma_m < \sigma_a$$

$\sigma_m = 0$ souměrný (symetrický)

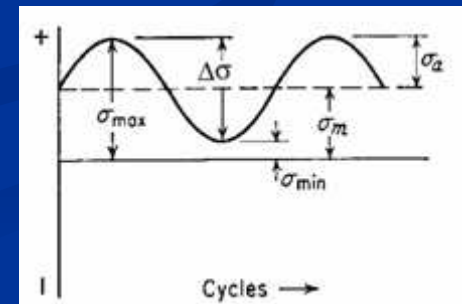
$|\sigma_m| \neq 0$ nesouměrný

pulzující

$$\sigma_m \geq \sigma_a$$

$\sigma_m = \sigma_a$ mívivý

$|\sigma_m| > \sigma_a$ pulzující

Základní charakteristiky cyklického zatěžování

Popis cyklu na základě součinitele
(parametru) asymetrie cyklu

Napět'ový součinitel R

$$R = \frac{\sigma_{min}}{\sigma_{max}}$$

$R = 1$ statické zatížení

$R =$ záporné číslo \Rightarrow střídavý

$R =$ kladné číslo \Rightarrow pulzující

$R = 0 \Rightarrow$ míjivý

Základní charakteristiky cyklického zatěžování

Popis cyklu na základě součinitele
(parametru) asymetrie cyklu

Amplitudový součinitel P

$$P = \frac{\sigma_a}{\sigma_m}$$

$P = 0$ statické zatížení

P má znaménko podle σ_m

$|P| > 1 \Rightarrow$ střídavý

$|P| \leq 1 \Rightarrow$ pulzující (= mívivý)

Základní charakteristiky cyklického zatěžování

Křivka únavového života

- Únavový proces má kumulativní charakter
- Poškození roste s počtem zátěžných cyklů
- Pro každou amplitudu zatížení σ_a (stejná frekvence, teplota, rozměry tělesa) existuje určitý počet cyklů N_f do porušení
- Závislost amplituda napětí ~ počet cyklů do porušení (S-N křivka)

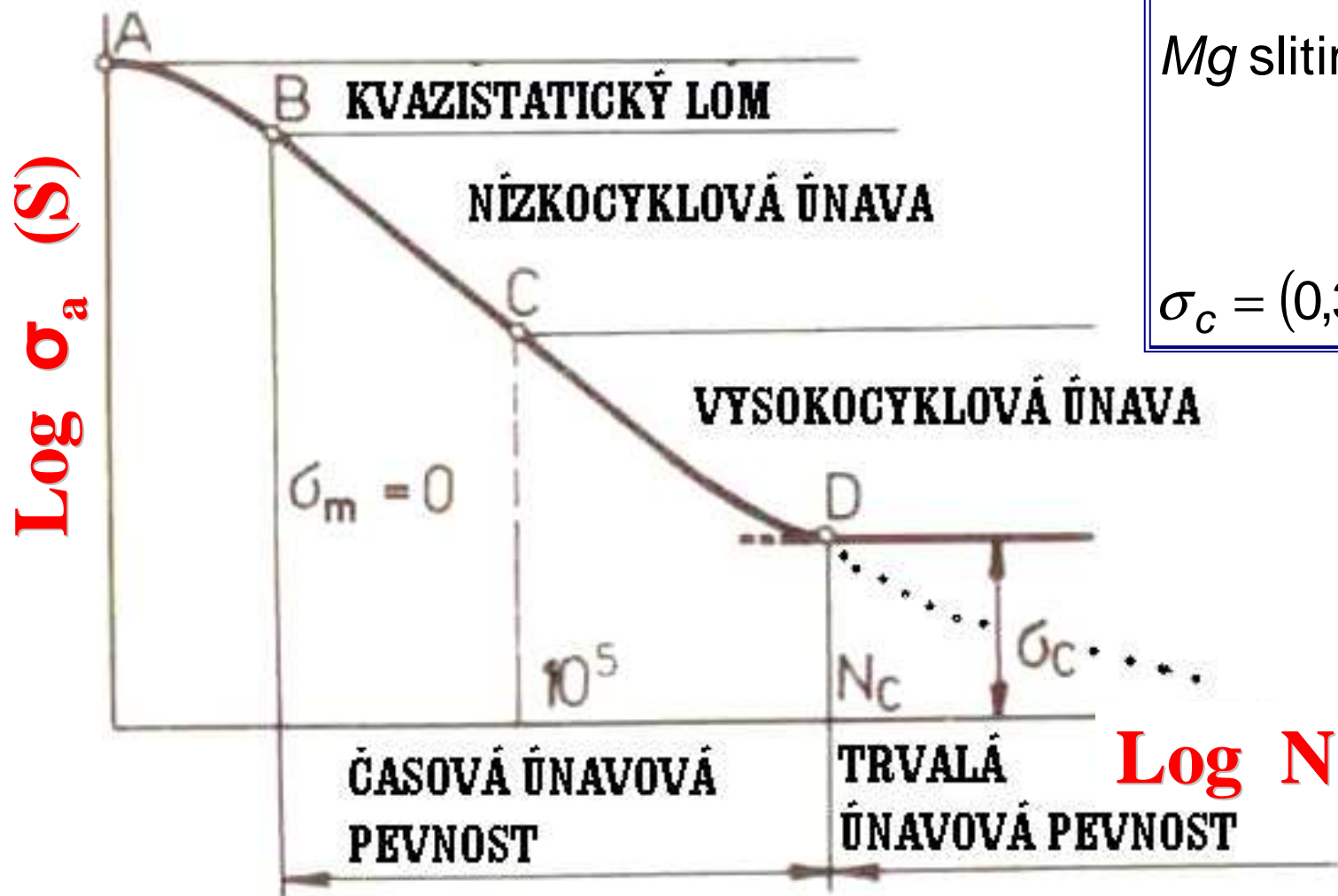
Křivka únavového života

Smluvní mez únavy

Al slitiny $N_f = 5 \cdot 10^8$

Mg slitiny $N_f = 10^8$

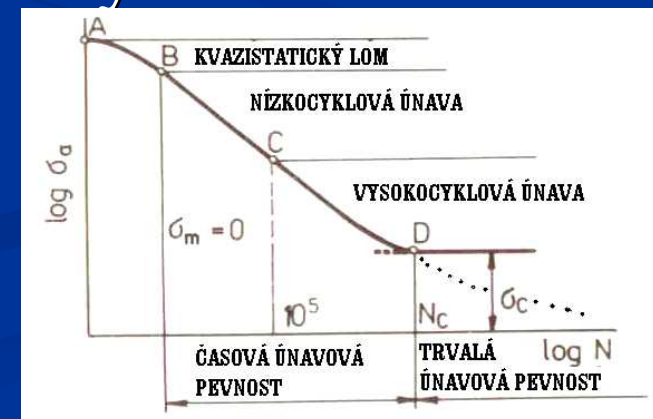
$$\sigma_c = (0,3 \approx 0,5)R_m$$

Křivka únavového života

oblast A - B

- o bod A - amplituda odpovídá hodnotě meze pevnosti R_m - k lomu dojde v prvním, případně po několika málo cyklech
- o lom, který vznikne nemá charakter únavového lomu – proto označení kvazistatický lom.
- o v případě míjivého zatěžovacího cyklu dochází k cyklickému tečení (creepu).

Křivka únavového života

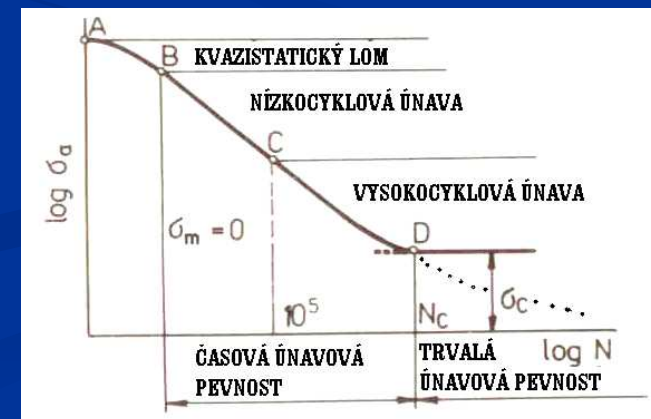
oblast B - C

- o oblast NCÚ – namáhání napětími většími než mez kluzu, servohydraulické zkušební stroje, cyklická hysterezní smyčka, vliv vrubů
- o Manson-Coffin Low-Cycle-Fatigue relationship
Mansonova – Coffinova závislost pro NCÚ:

$$\varepsilon_{a_{pl}} = \varepsilon'_f (2N_f)^c$$

ε'_f \equiv součinitel únavové tažnosti

c \equiv exponent únavové životnosti

Křivka únavového života

oblast C

- o Oblast VCÚ – namáhání napětími menšími než mez kluzu, oceli – časová mez únavy, mez únavy (asi 1/3 až 1/2 meze pevnosti u ocelí), neželezné kovy smluvní -mez únavy
- o Pro souměrný cyklus

$$\sigma_{ar} = \sigma'_f (2N_f)^b \dots\dots \text{BASQIN}$$

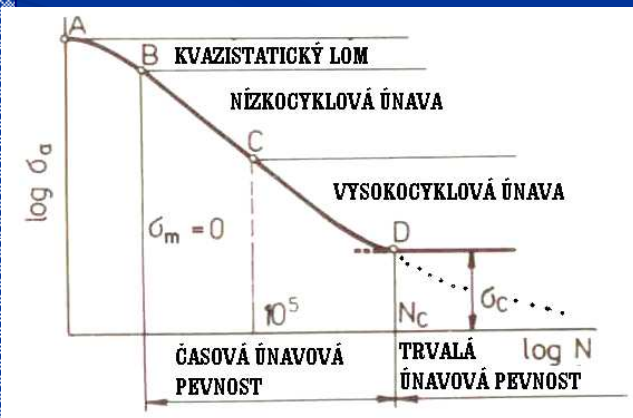
σ'_f

⇒ součinitel únavové pevnosti

b

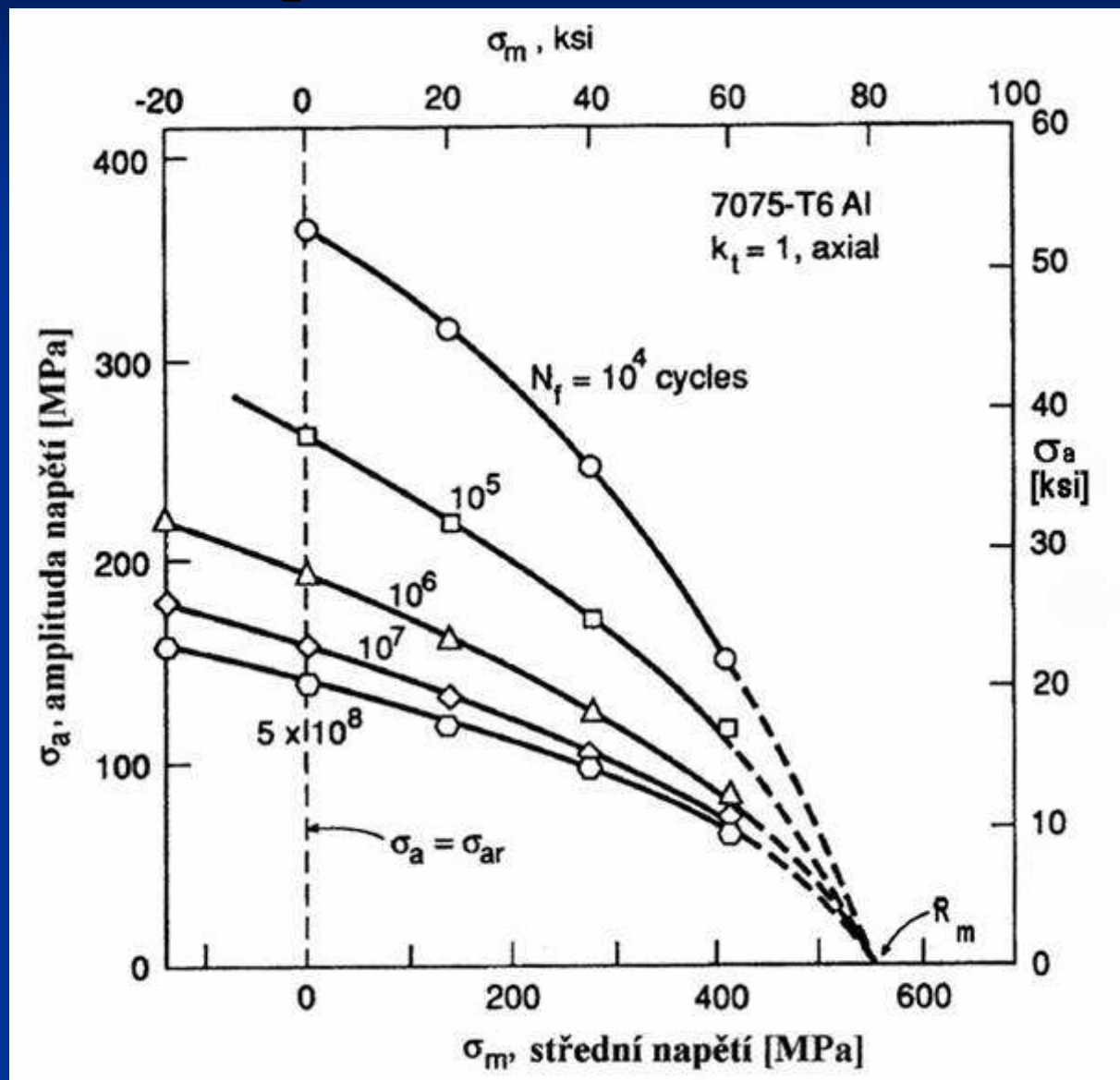
⇒ exponent únavové životnosti

$$\sigma_{ar} = A(N_f)^B \dots\dots\dots \text{WOHLER}$$

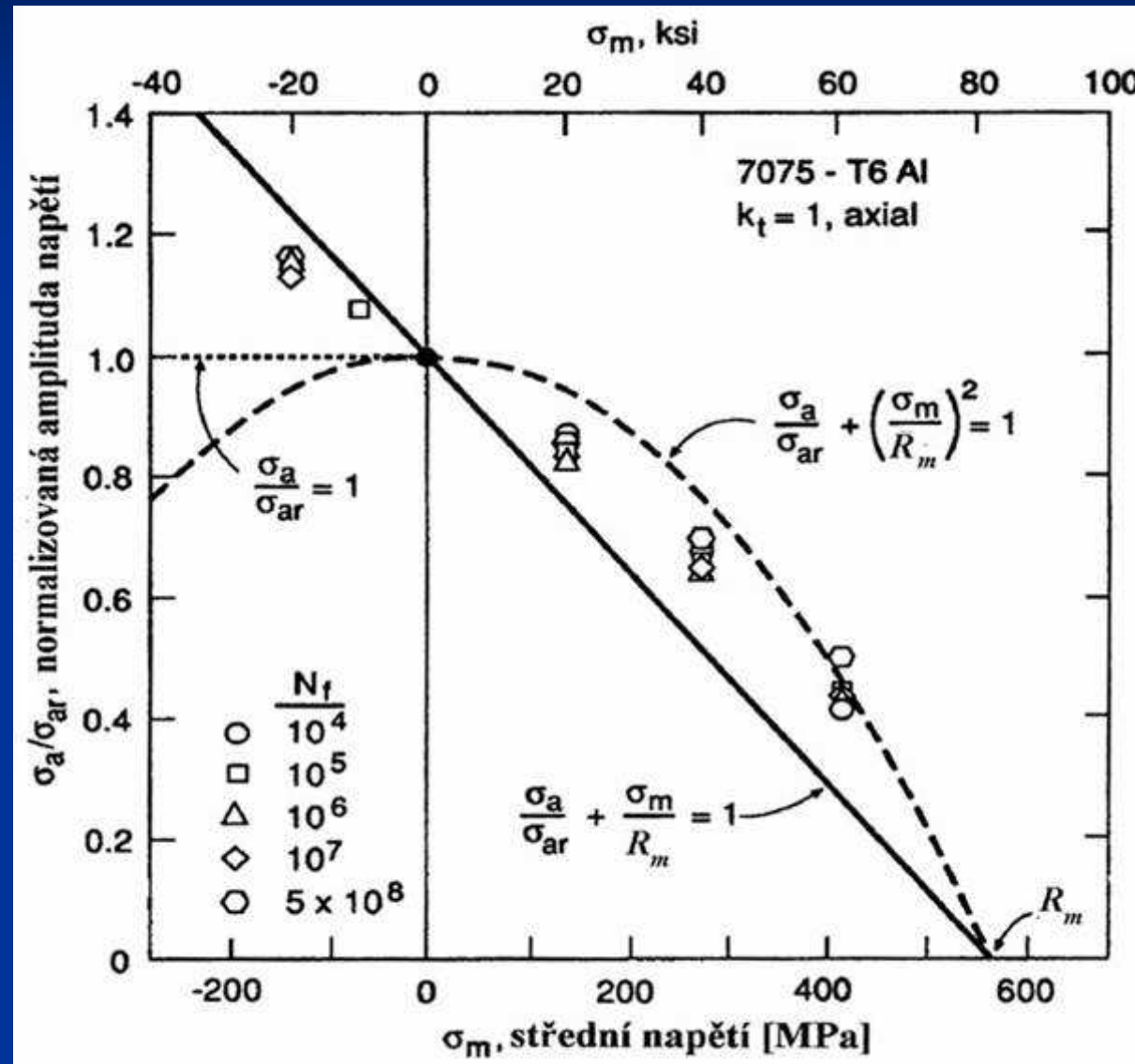
Křivka únavového života

Vliv středního napětí

Křivka únavového života

Vliv středního napětí

Křivka únavového života

Vliv středního napětí na únavovou životnost

Goodman	Gerber
$\frac{\sigma_a}{\sigma_{ar}} + \frac{\sigma_m}{R_m} = 1$	$\frac{\sigma_a}{\sigma_{ar}} + \left(\frac{\sigma_m}{R_m} \right)^2 = 1$

σ_a, σ_m

\Rightarrow *amplituda a střední napětí obecného cyklu*

σ_{ar}

\Rightarrow *amplituda souměrného cyklu, při kterém dojde k porušení po stejném počtu cyklů, jako v případě s amplitudou σ_a a středním napětím σ_m*

R_m

\Rightarrow *mez pevnosti*

Křivka únavového života

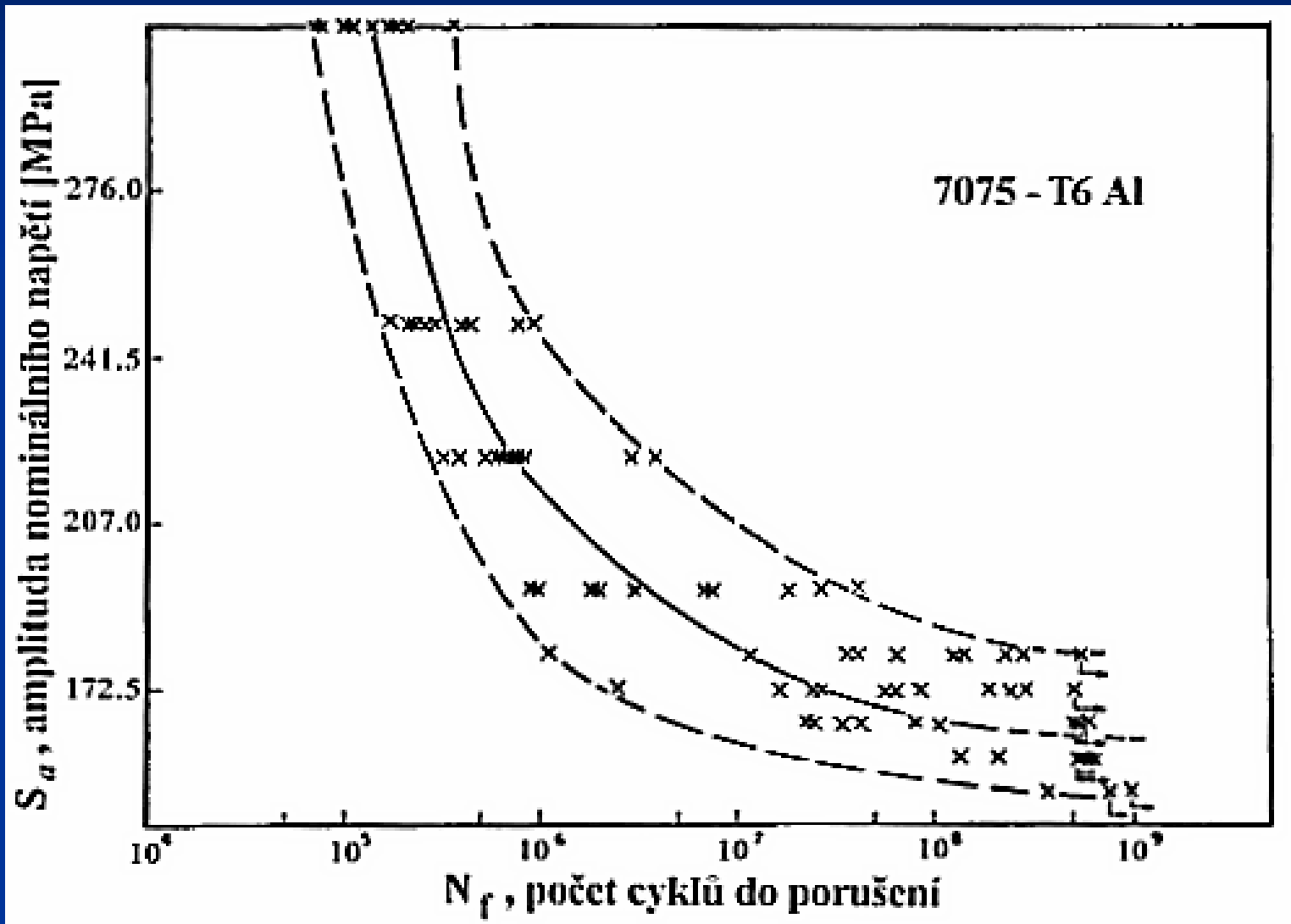
Vliv středního napětí na únavovou životnost

$$\sigma_a = \left(1 - \frac{\sigma_m}{R_m} \right) A (N_f)^b$$

System S-N křivek obecného tvaru

Křivka únavového života

Vliv:

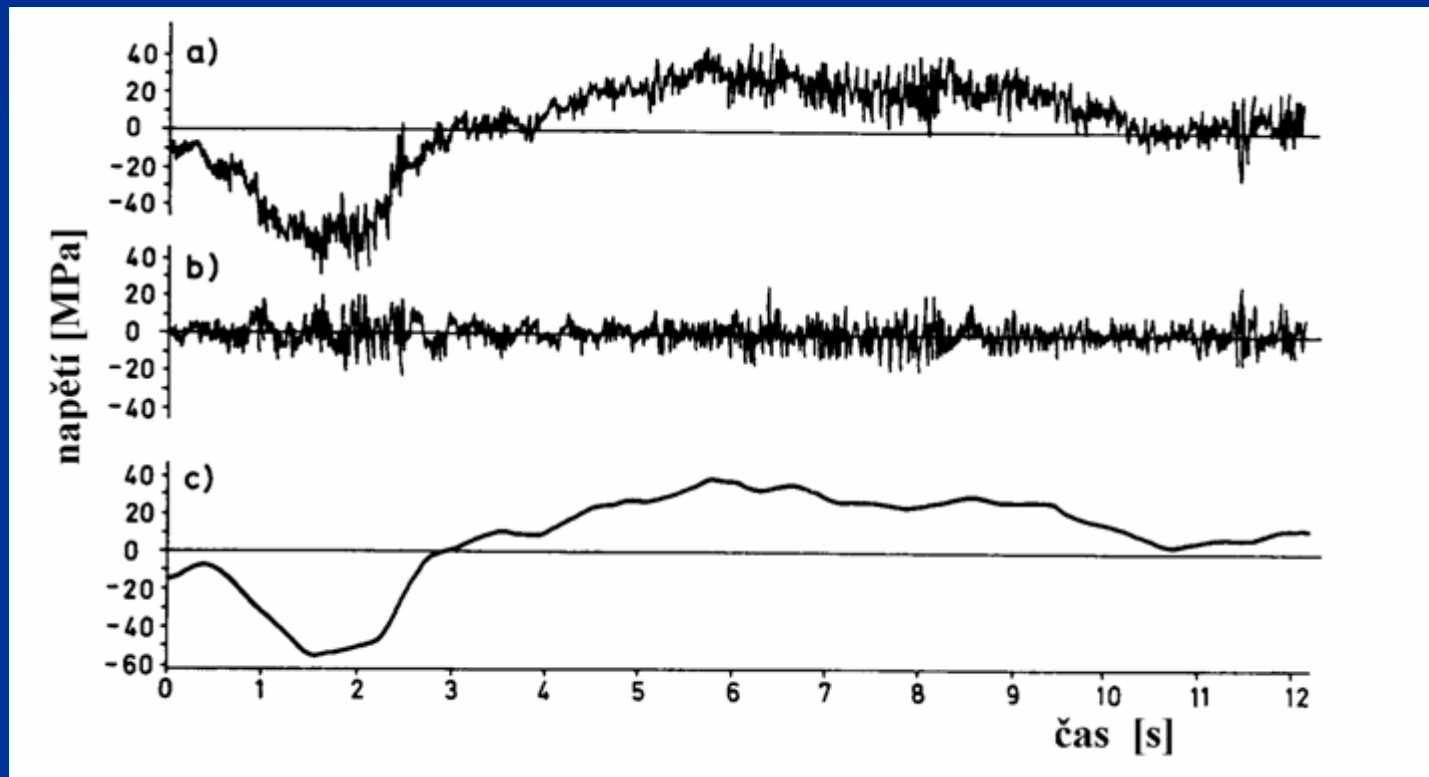

Reálná konstrukce

Kumulace poškození

- zdroje cyklického zatěžování
- změna amplitudy zatěžování

Čep řízení motorového vozidla

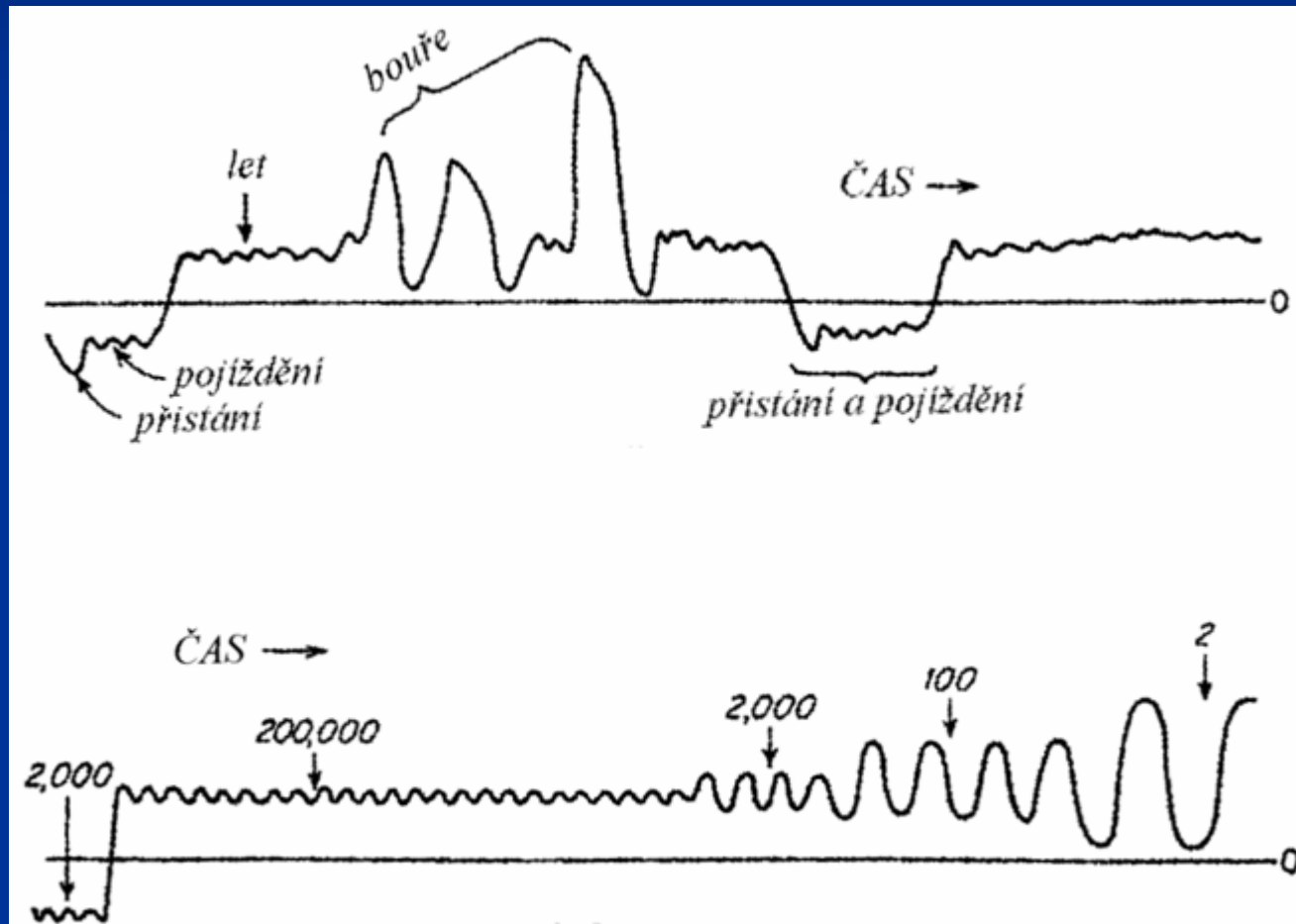

Reálná konstrukce

Kumulace poškození

- zdroje cyklického zatěžování
- změna amplitudy zatěžování

Závěs křídla letadla během provozu

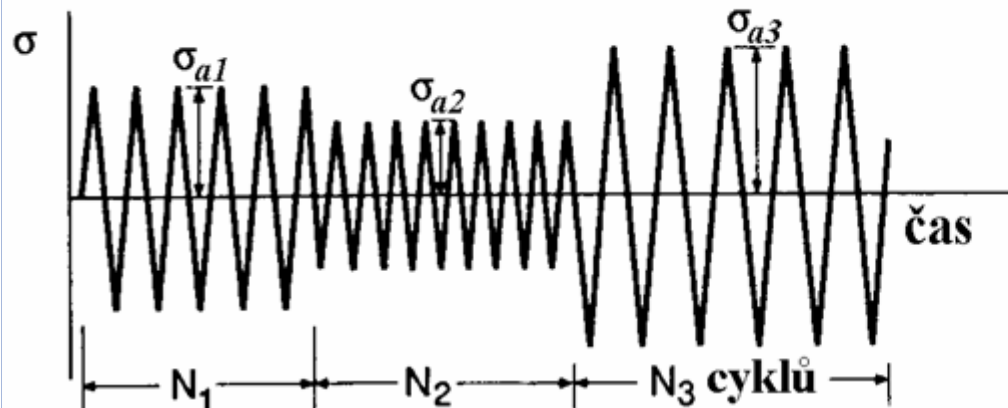
Reálná konstrukce

Kumulace poškození

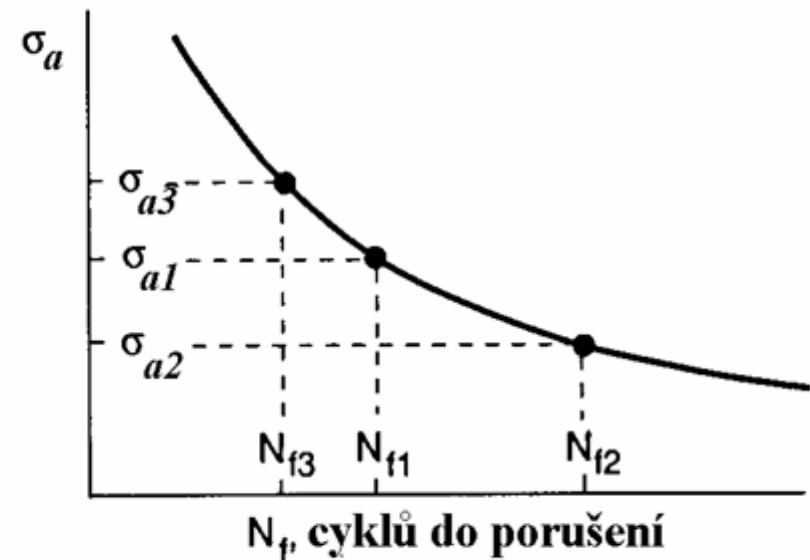
- zdroje cyklického zatěžování
- změna amplitudy zatěžování

vliv cyklování různou amplitudou napětí (MINER)

teorie lineární kumulace poškození – při každém cyklu nastane jisté, vždy stejné poškození, které se během cyklování sčítá (hromadí);

$$\frac{N_1}{N_{f1}} + \frac{N_2}{N_{f2}} + \frac{N_3}{N_{f3}} + \dots = 1$$

Palmgrenova - Minerova hypotéza

K lomu dojde, jestliže

$$\frac{n_1}{N_f^1} + \frac{n_2}{N_f^2} + \dots = \sum_{j=1}^k \frac{n_j}{N_f^j} = 1$$

Zátěžný blok $(n_1, N_f^1; n_2, N_f^2; n_3, N_f^3)$

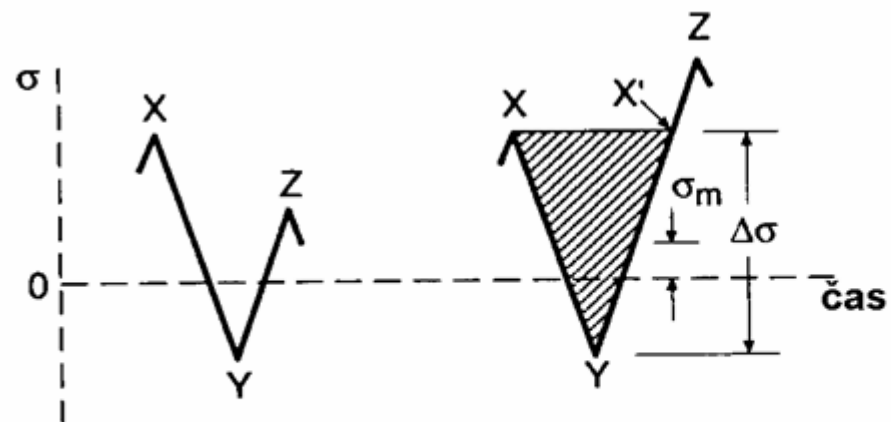
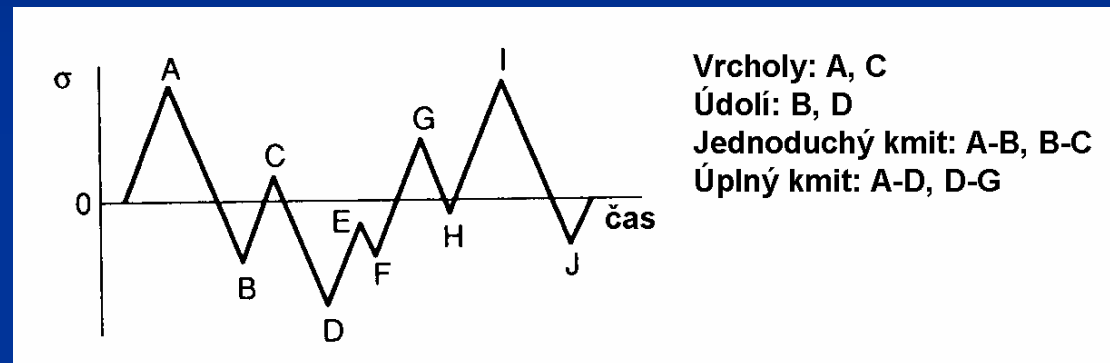
$$B = \frac{1}{\frac{n_1}{N_f^1} + \frac{n_2}{N_f^2} + \frac{n_3}{N_f^3}}$$

$B \Rightarrow$ počet zátěžných bloků, které součást vydrží

Kumulace poškození

Teorie stékajícího deště (Endo 1968)

Zatěžování probíhá v nepravidelných cyklech
(teorie pagod) = co je a co není zátěžný cyklus

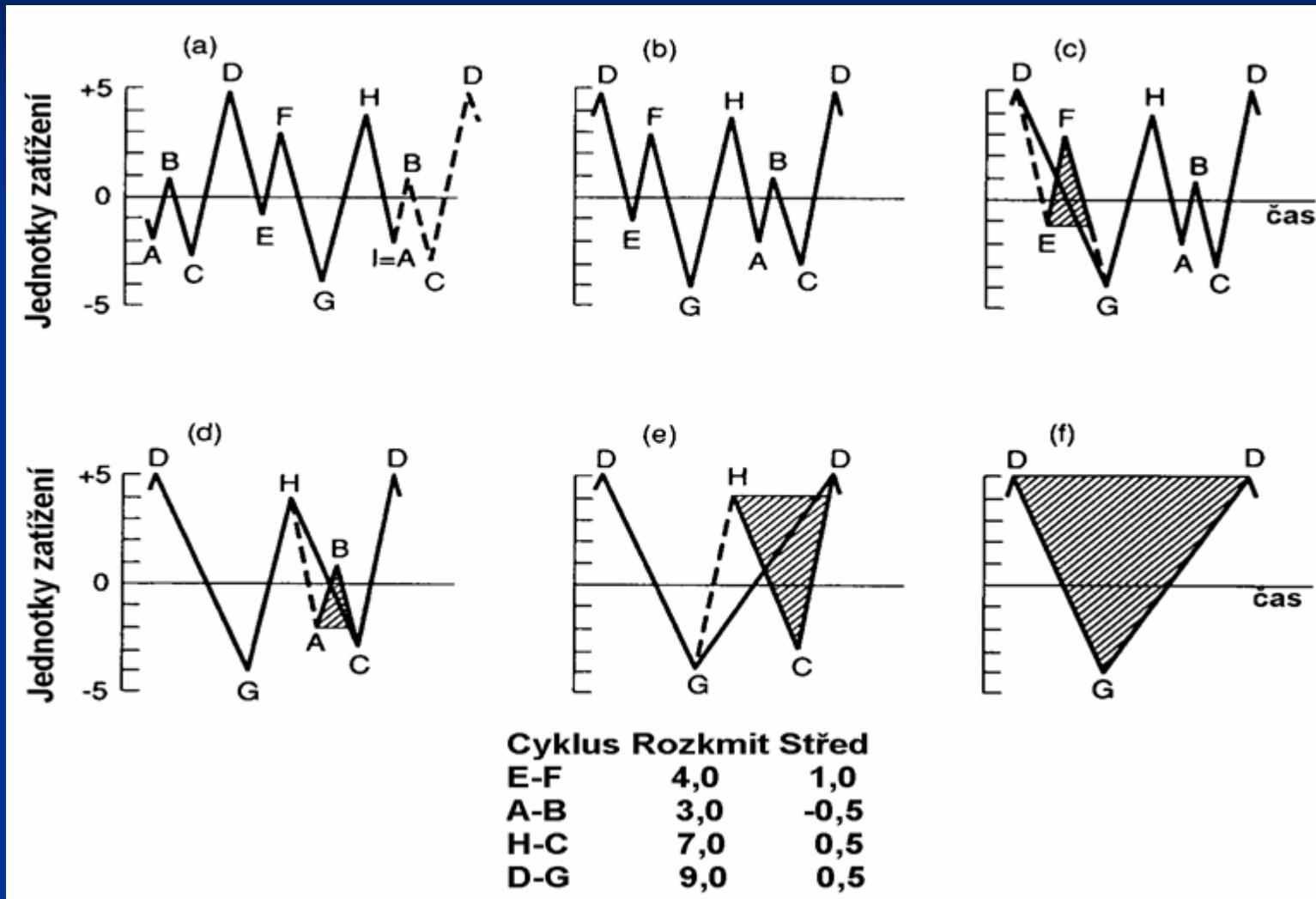
$\Delta\sigma_{YZ} < \Delta\sigma_{XY}$
není cyklus

$\Delta\sigma_{YZ} \geq \Delta\sigma_{XY}$
X-Y = cyklus

Vrchol: σ_X
Údolí: σ_Y
Rozkmit: $\Delta\sigma = \sigma_X - \sigma_Y$
Střed: $\sigma_m = (\sigma_X + \sigma_Y)/2$

Kumulace poškození

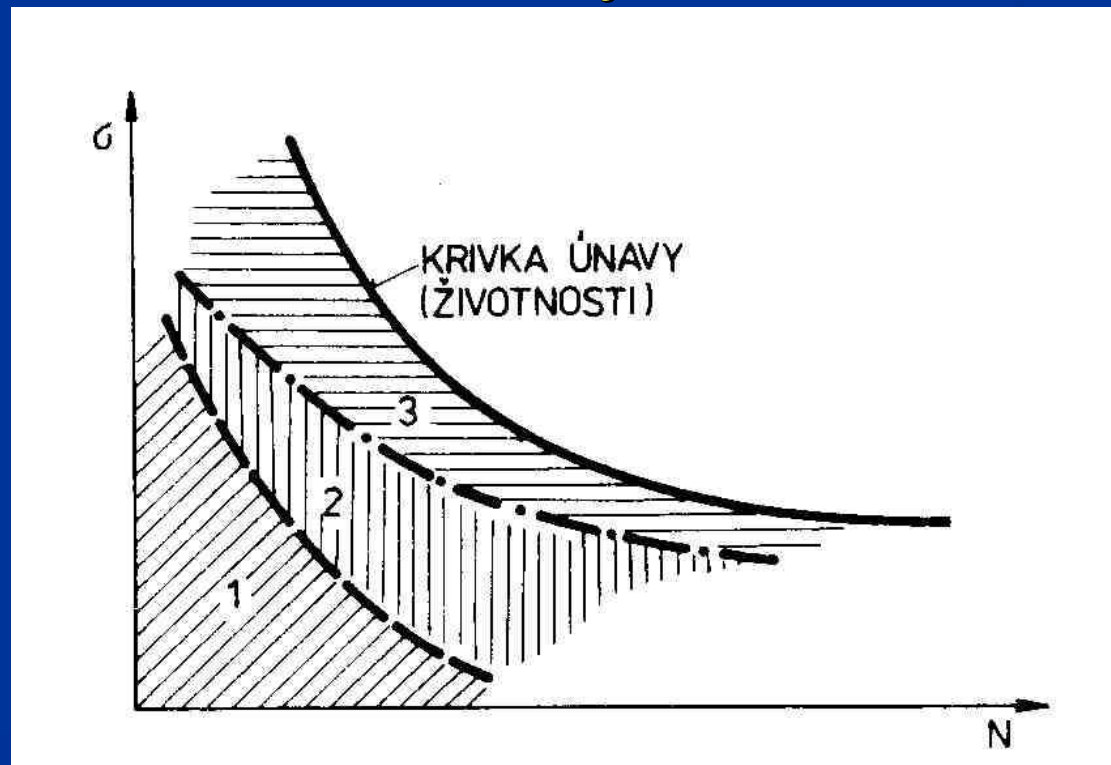
Teorie stékajícího deště (Endo 1968)

ASTM E 1049 – kovy; ASTM D671 - plasty

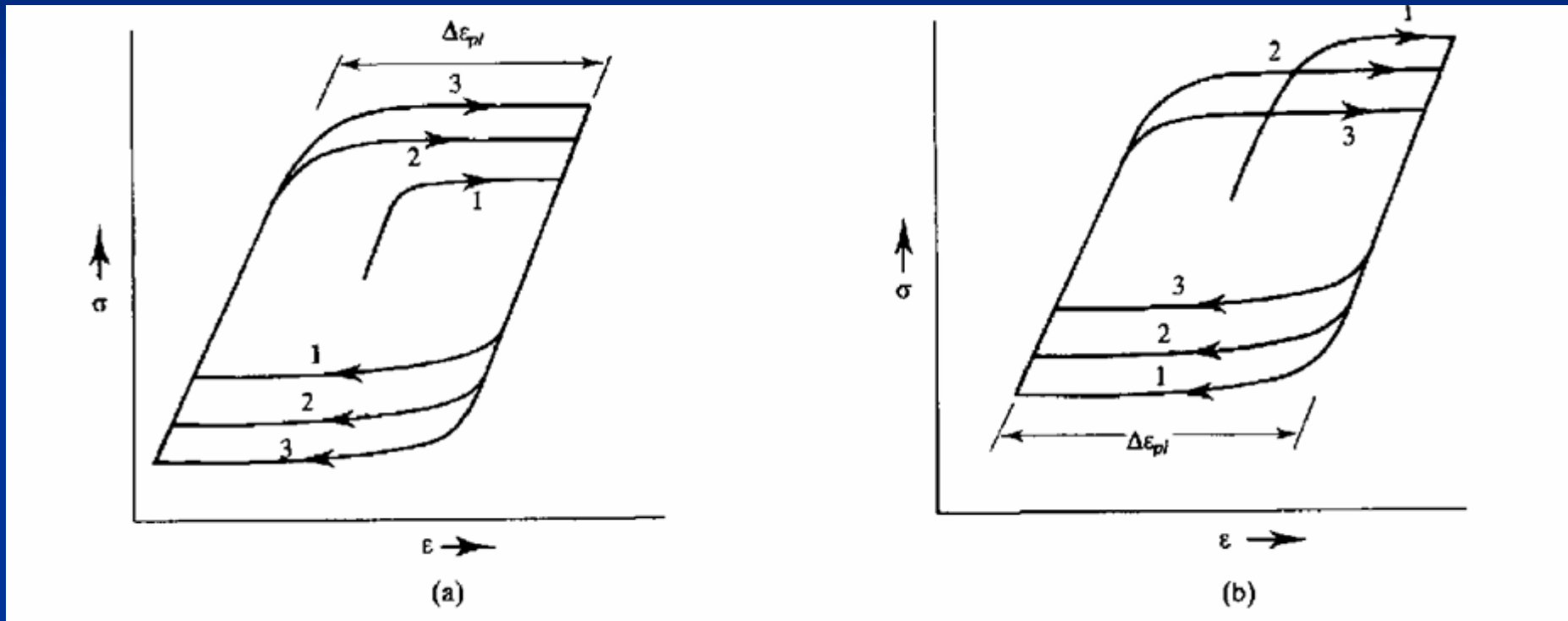
Etapy únavového života

- 1) Stádium změn mechanických vlastností
- 2) Stádium iniciace únavových trhlin
- 3) Stádium šíření únavové trhliny

Etapy únavového života

Stádium změn mechanických vlastností

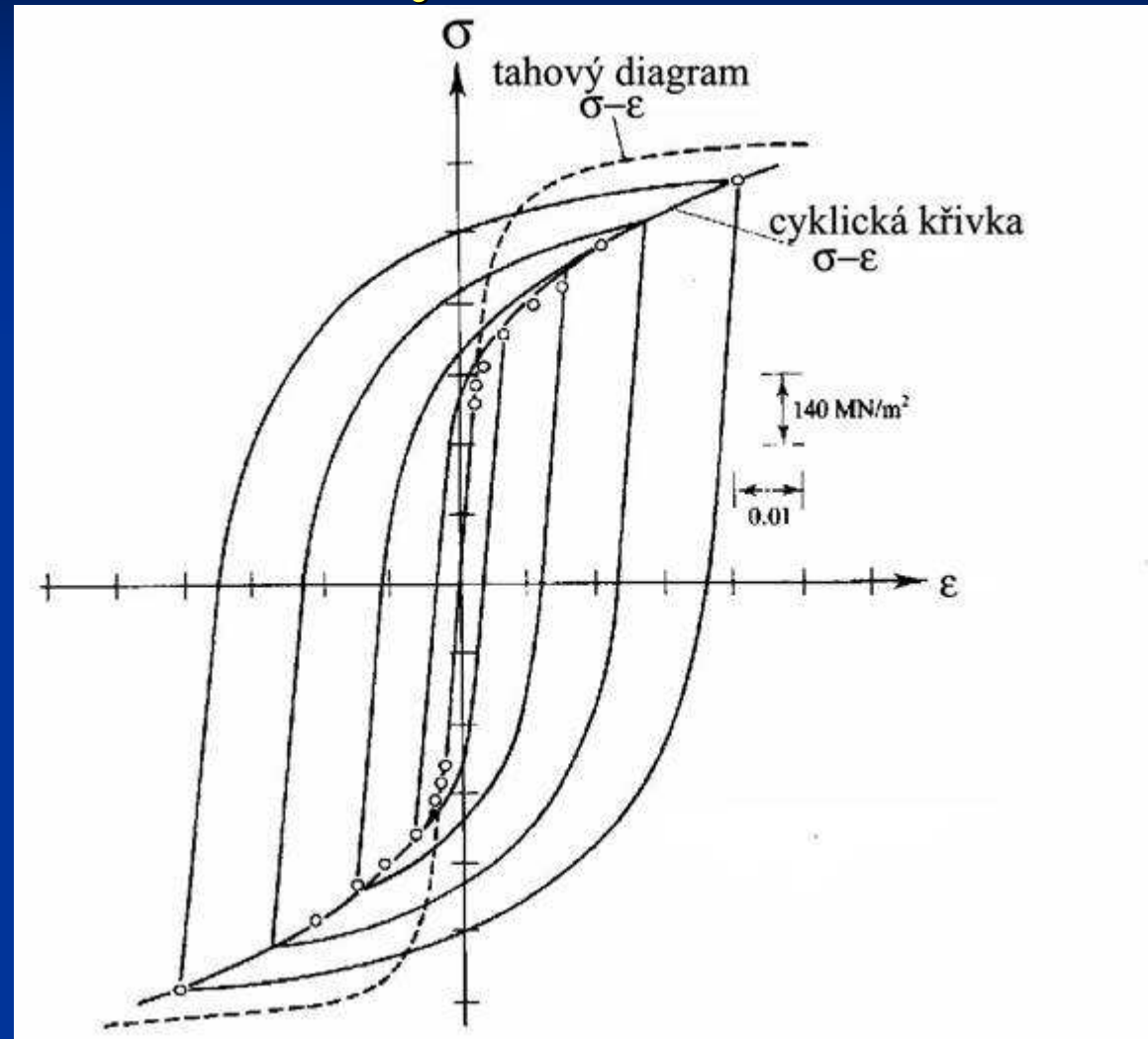

a) materiál cyklicky zpevňuje

b) materiál cyklicky změkčuje

Etapy únavového života

Stádium změn mechanických vlastností

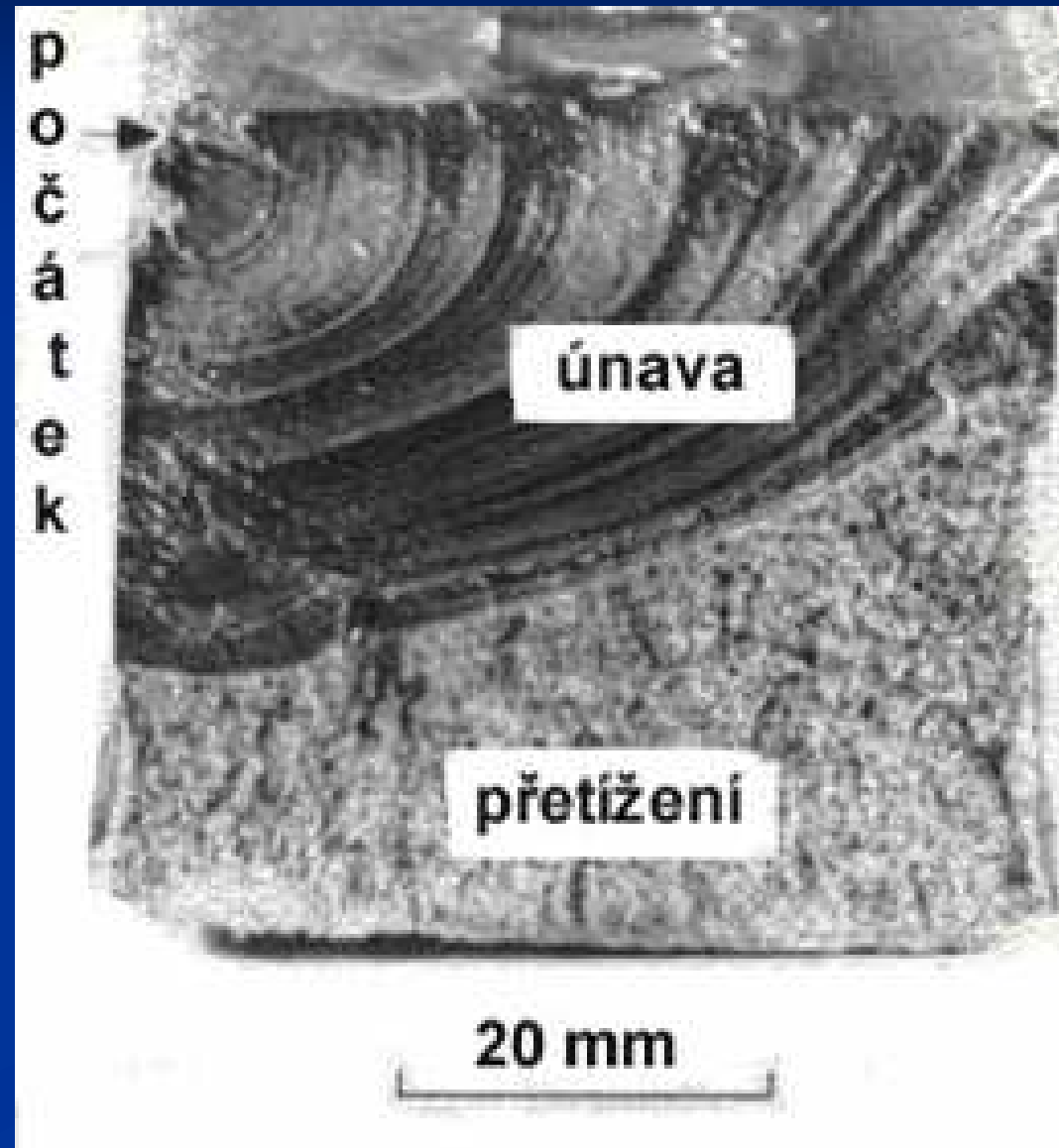

Monotónní a cyklická křivka napětí – deformace oceli 4340

Etapy únavového života

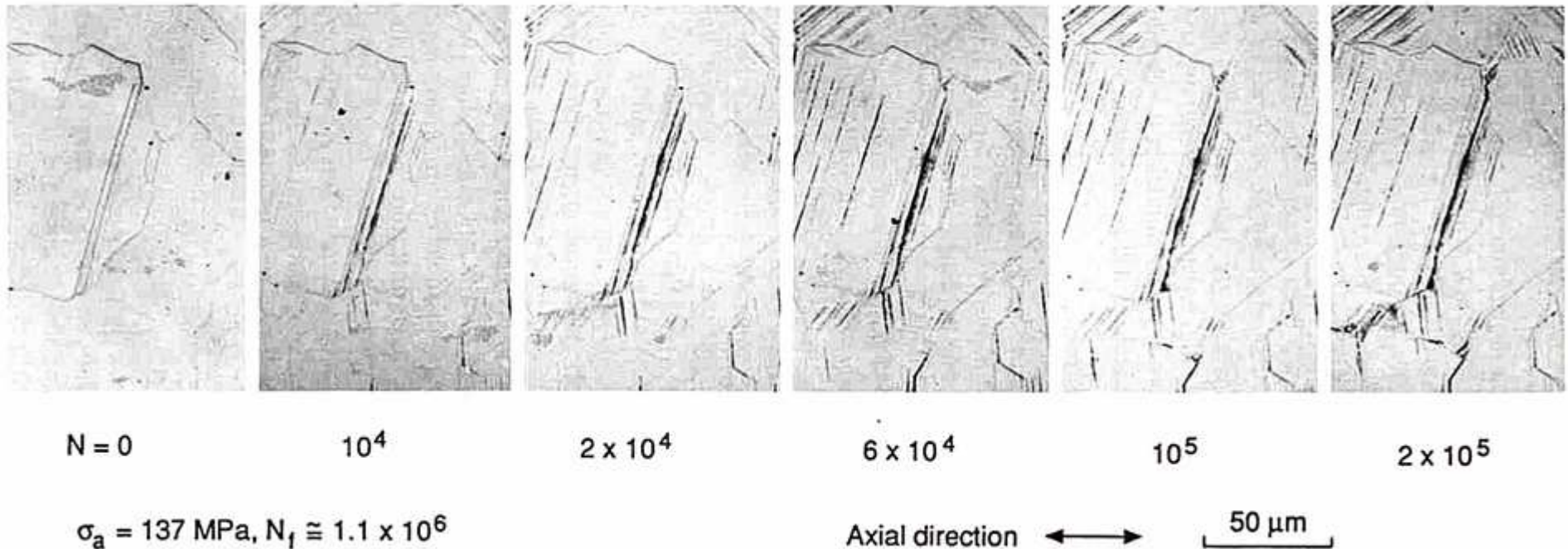
Stádium iniciace únavové trhliny

Únavový lom vzniká
vždy od povrchu
součásti / zkušebního tělesa

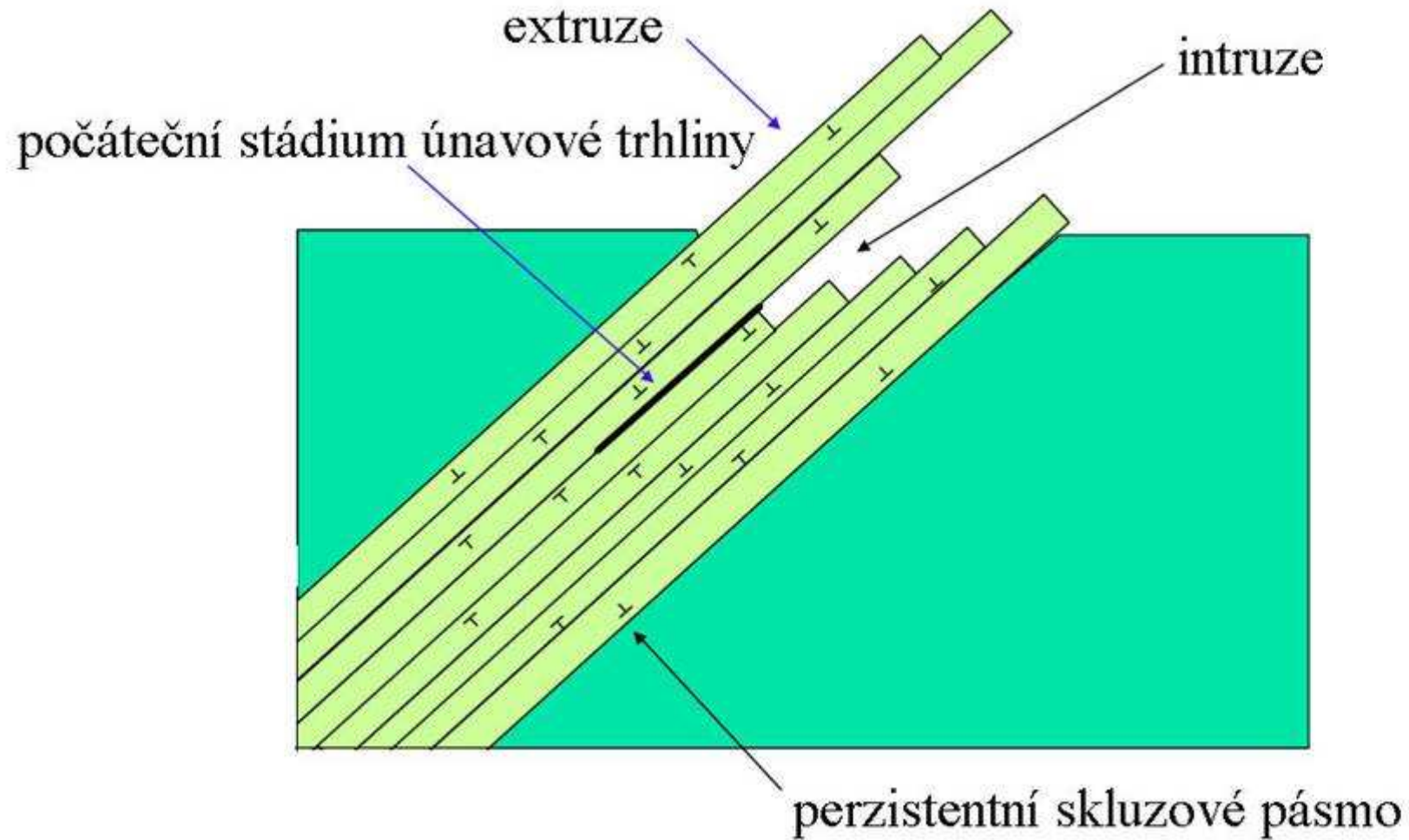
Etapy únavového života

Stádium iniciace únavové trhliny

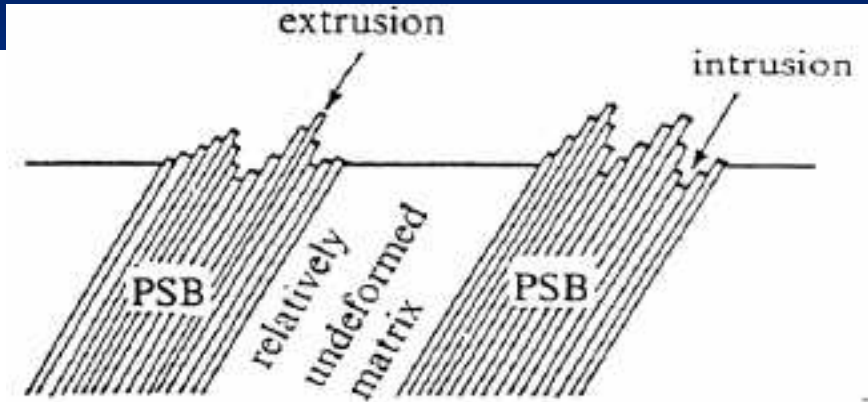
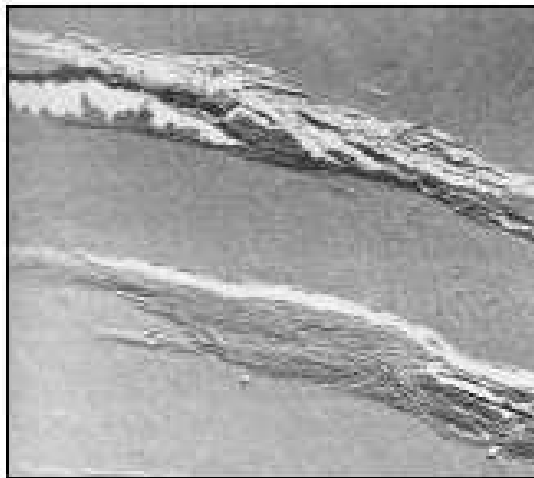
Etapy únavového života

Stádium iniciace únavové trhliny

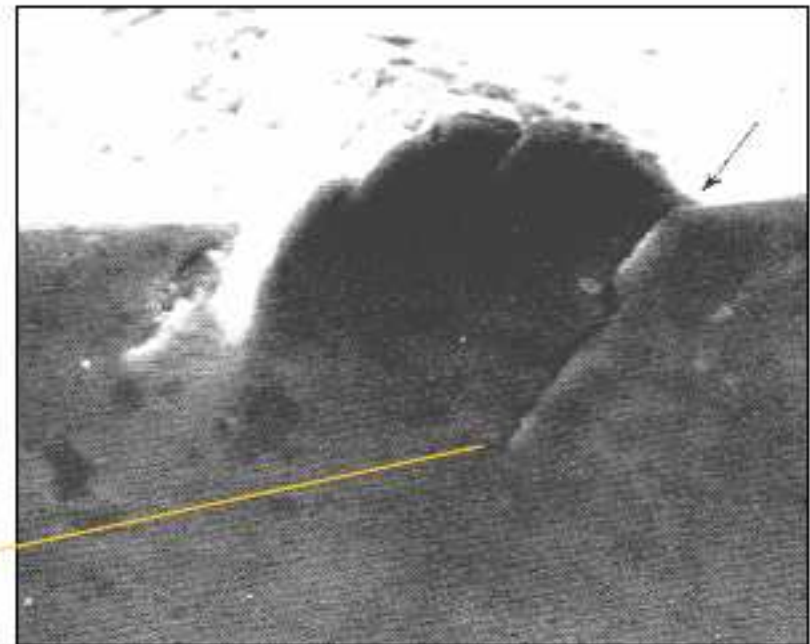
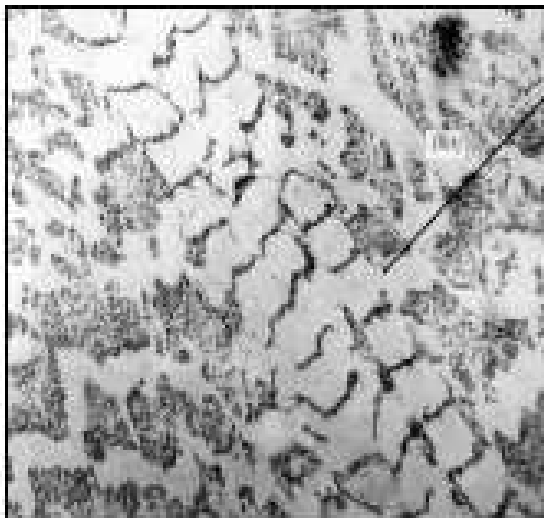

Etapy únavového života

Stádium iniciace únavové trhliny (Preliminary Slip Bend)

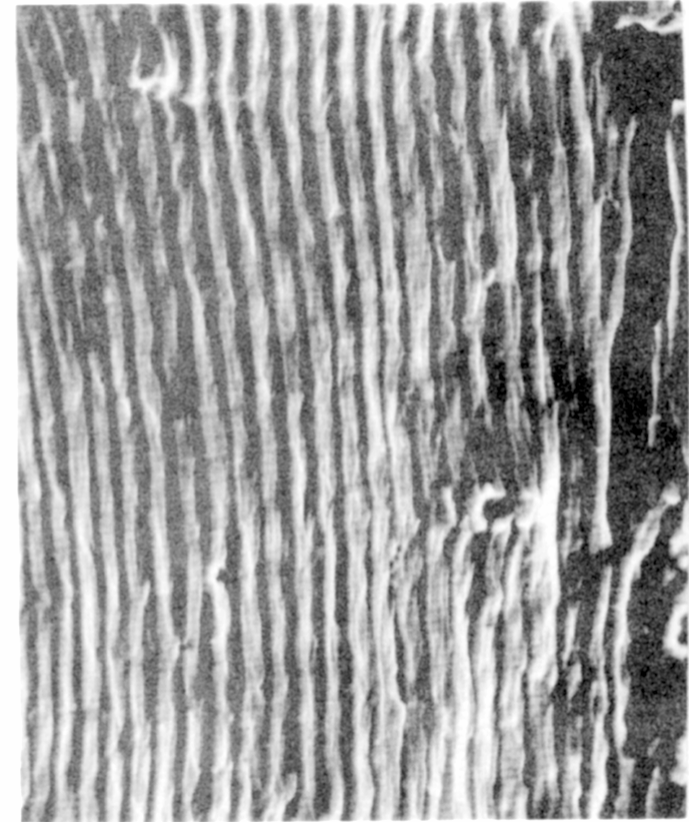

PSE

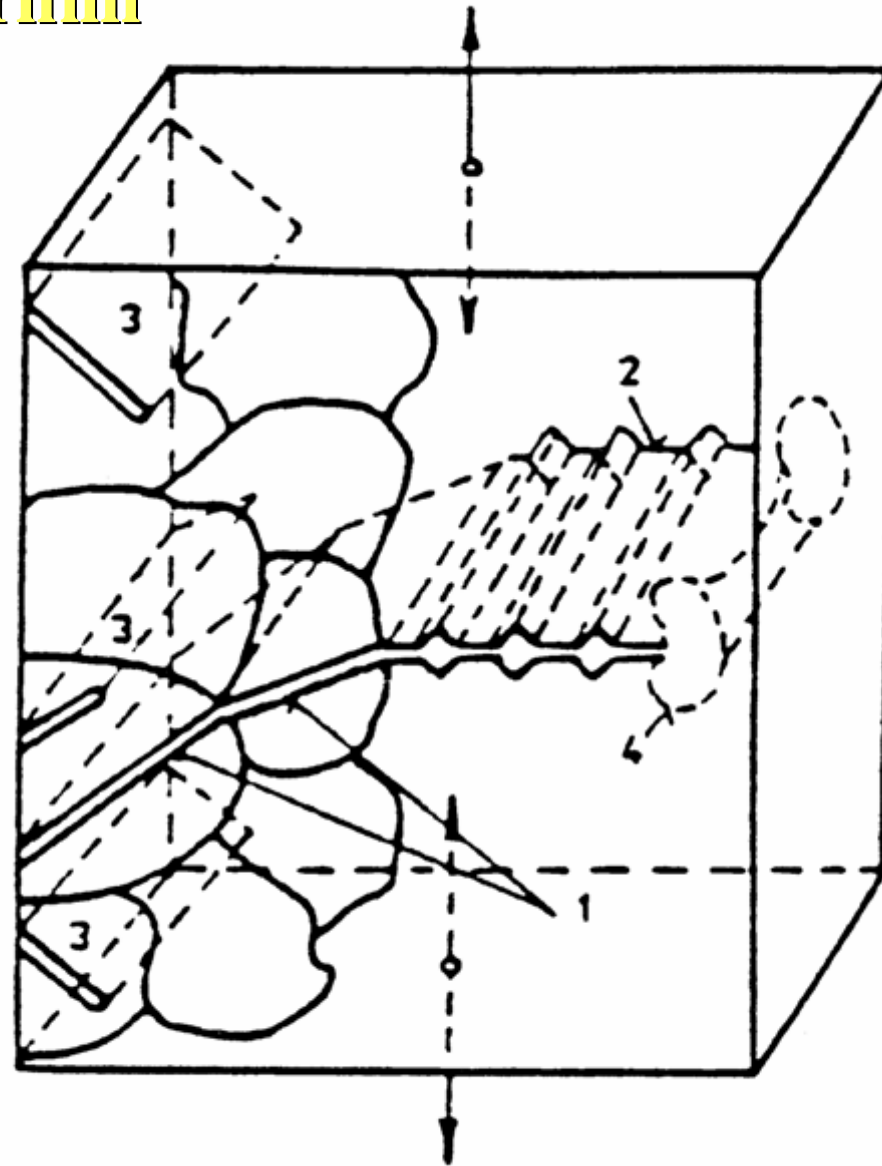

Etapy únavového života

Stádium šíření únavových trhlin

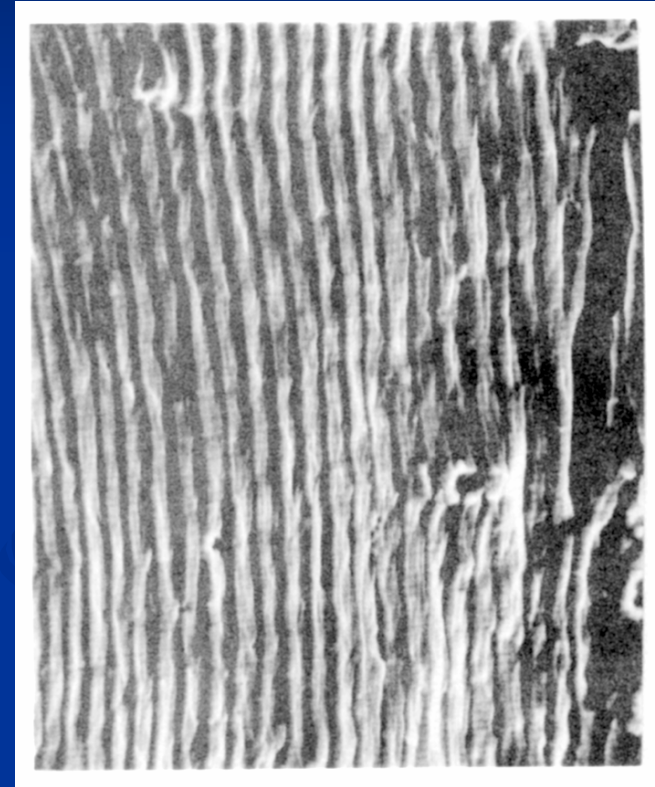
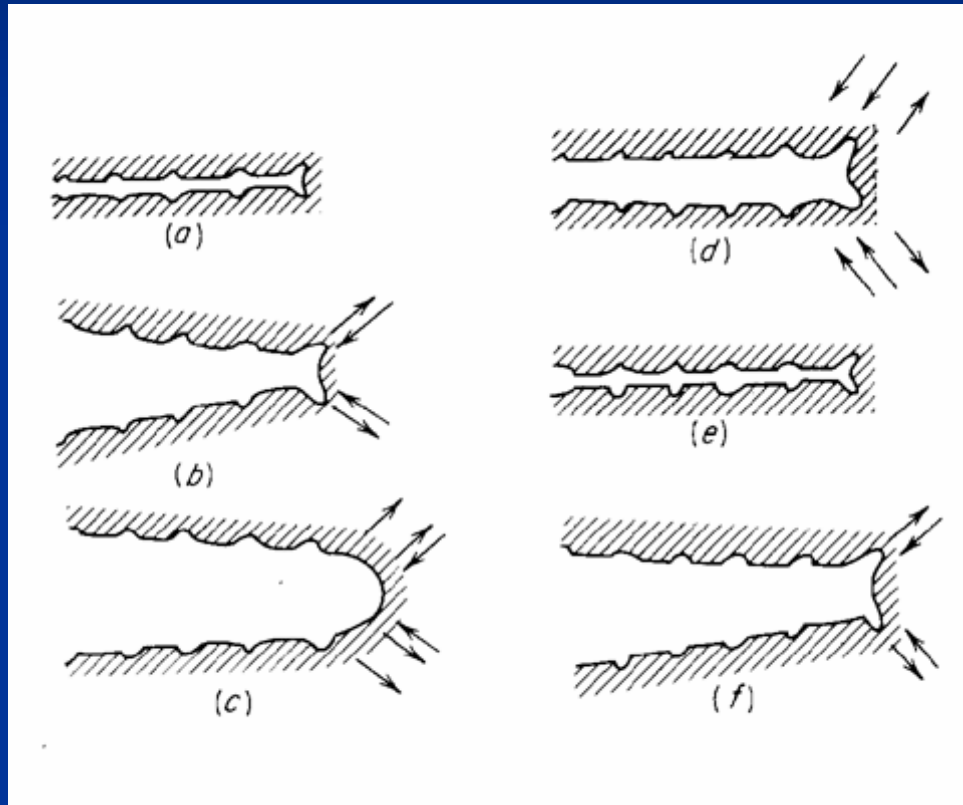
striace

Etapy únavového života

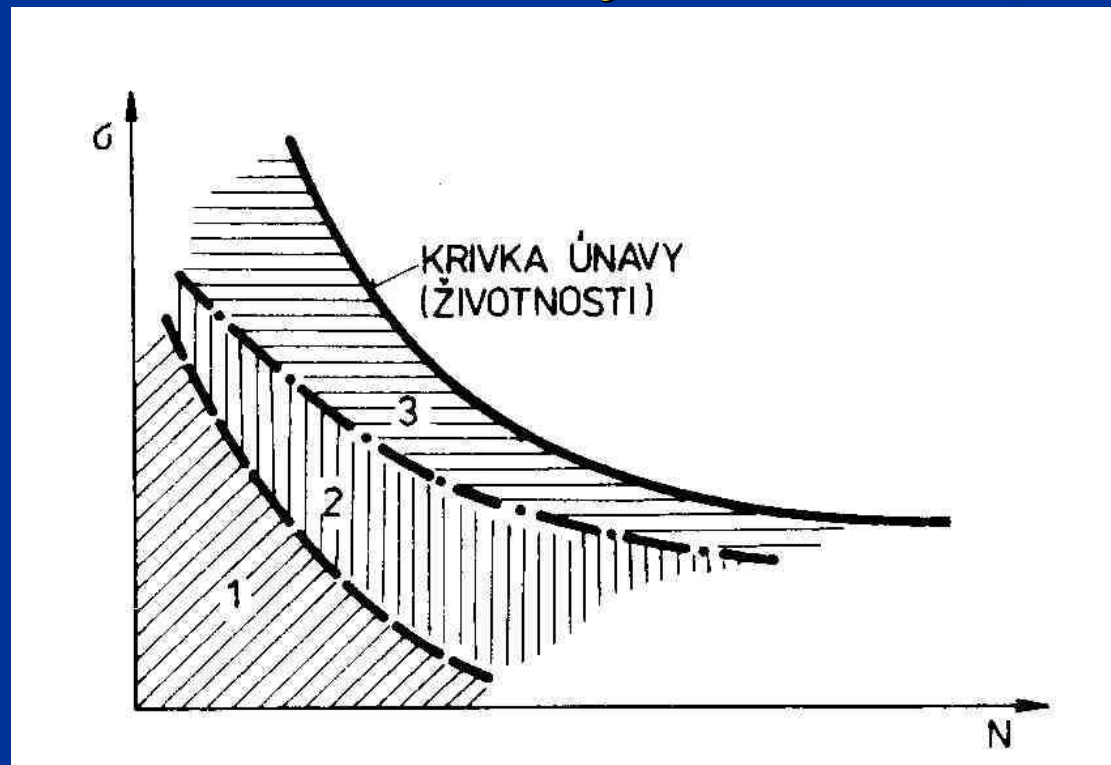
Stádium šíření únavových trhlin

striace

Etapy únavového života

- 1) Stádium změn mechanických vlastností
- 2) Stádium iniciace únavových trhlin
- 3) Stádium šíření únavové trhliny

Etapy únavového života

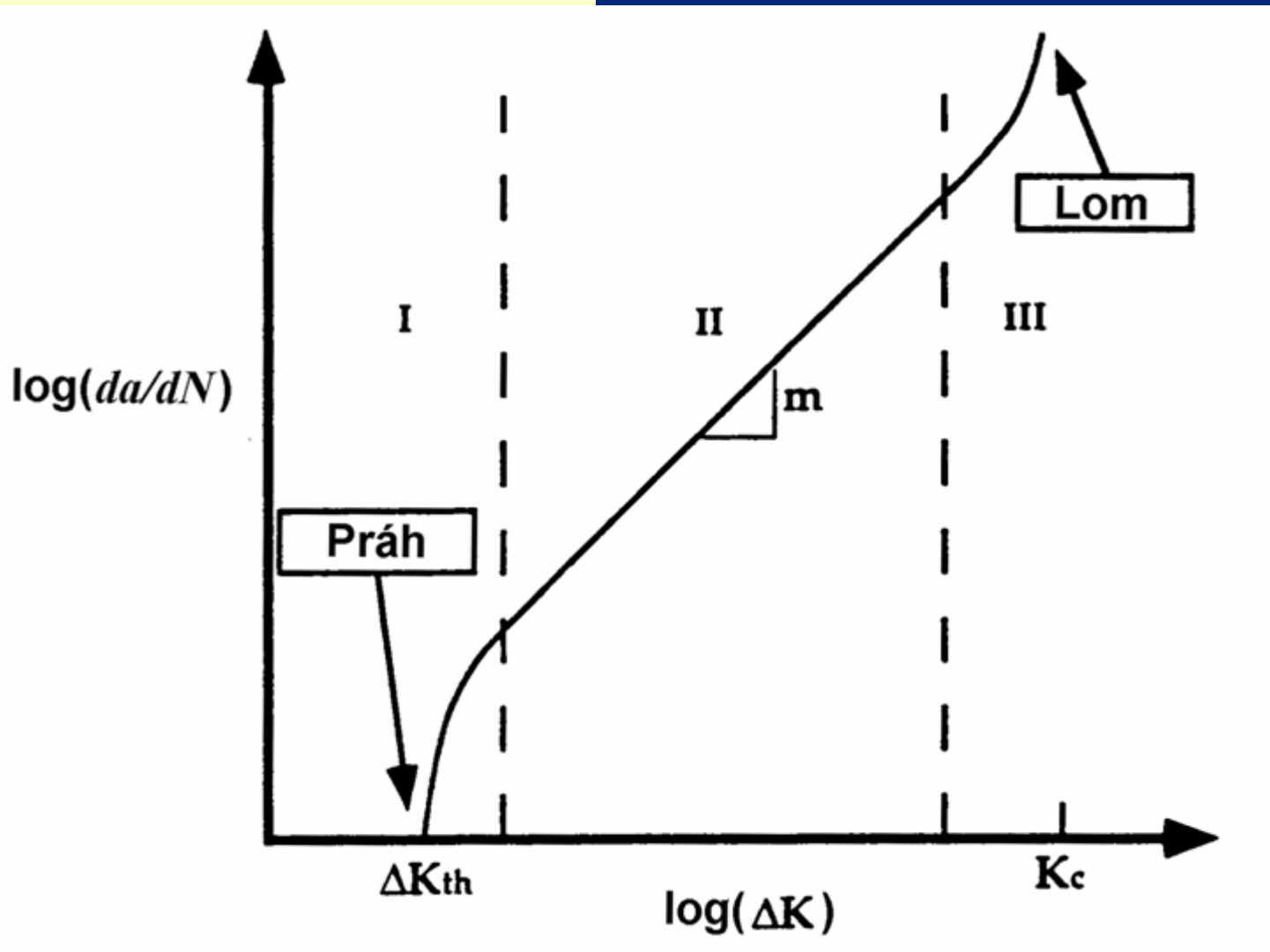
Stádium šíření únavových trhlin

$$\frac{da}{dN} = f(\dots)$$

$$\Delta K_I = (K_{max} - K_{min})$$

$$R = \frac{K_{min}}{K_{max}}$$

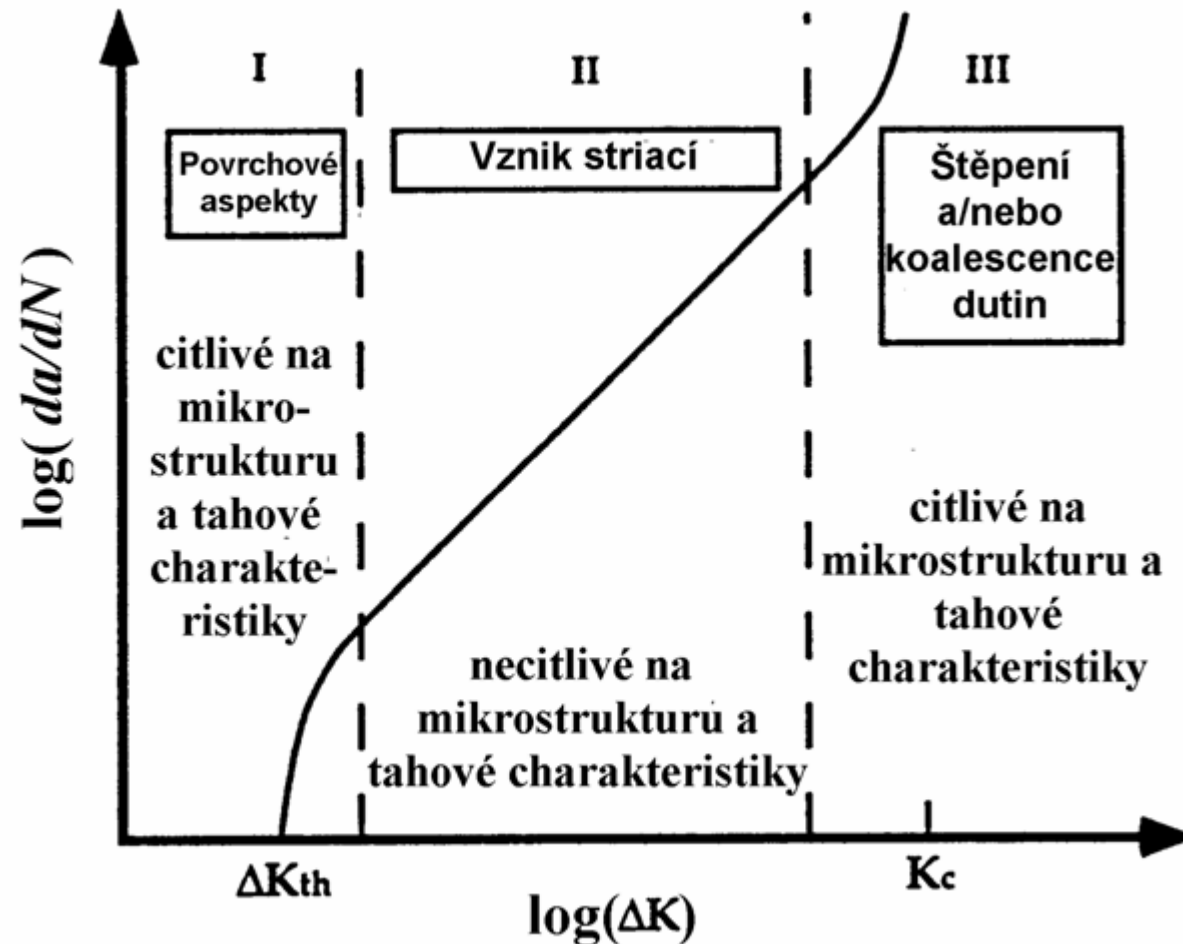
$$\Omega = \text{závislost}$$

Etapy únavového života

Stádium šíření únavových trhlin

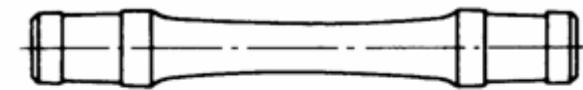
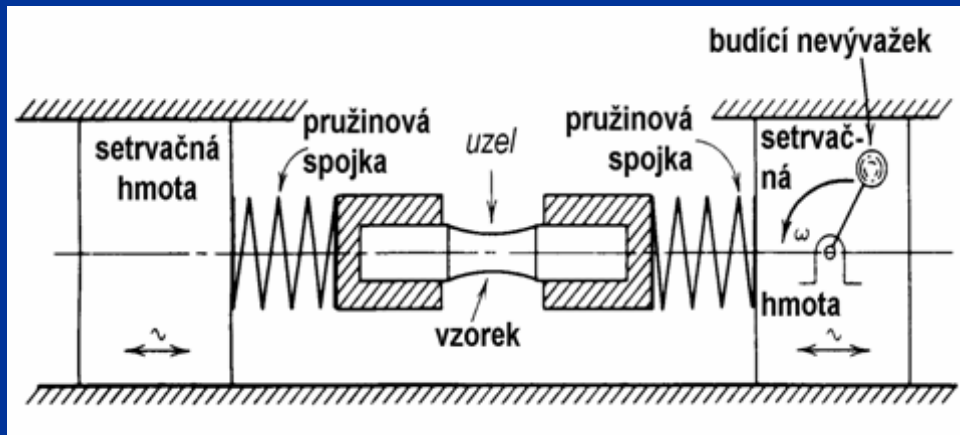
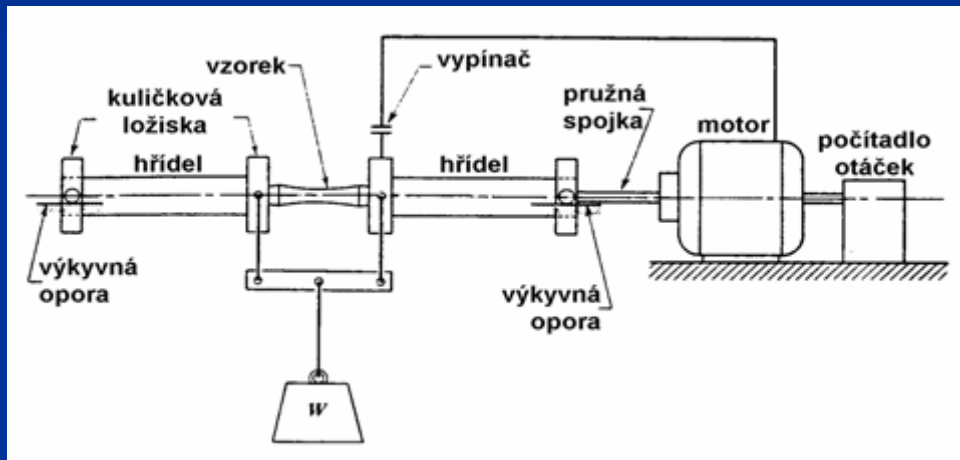
Parisův-Erdoganův vztah

Základní únavové zkoušky

Zkušební tělesa - stanovení křivky únavového života

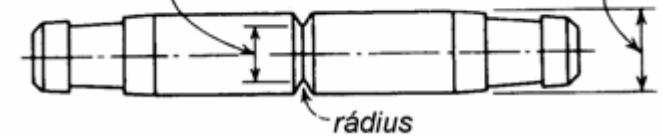
$$\sigma_a = \left(1 - \frac{\sigma_m}{R_m}\right) A (N_f)^b$$

těleso pro zkoušku ohybem za rotace

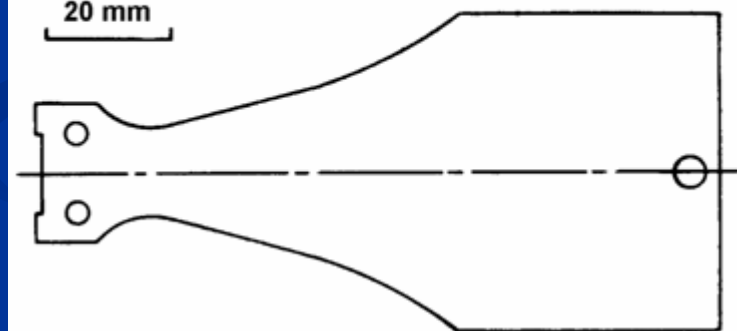
průměr 8,25 mm

průměr 12 mm

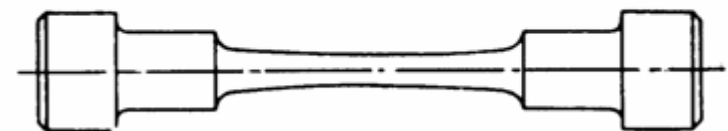

těleso s vrubem pro zkoušku ohybem za rotace

20 mm

konzolový vzorek

vzorek pro osové zatěžování

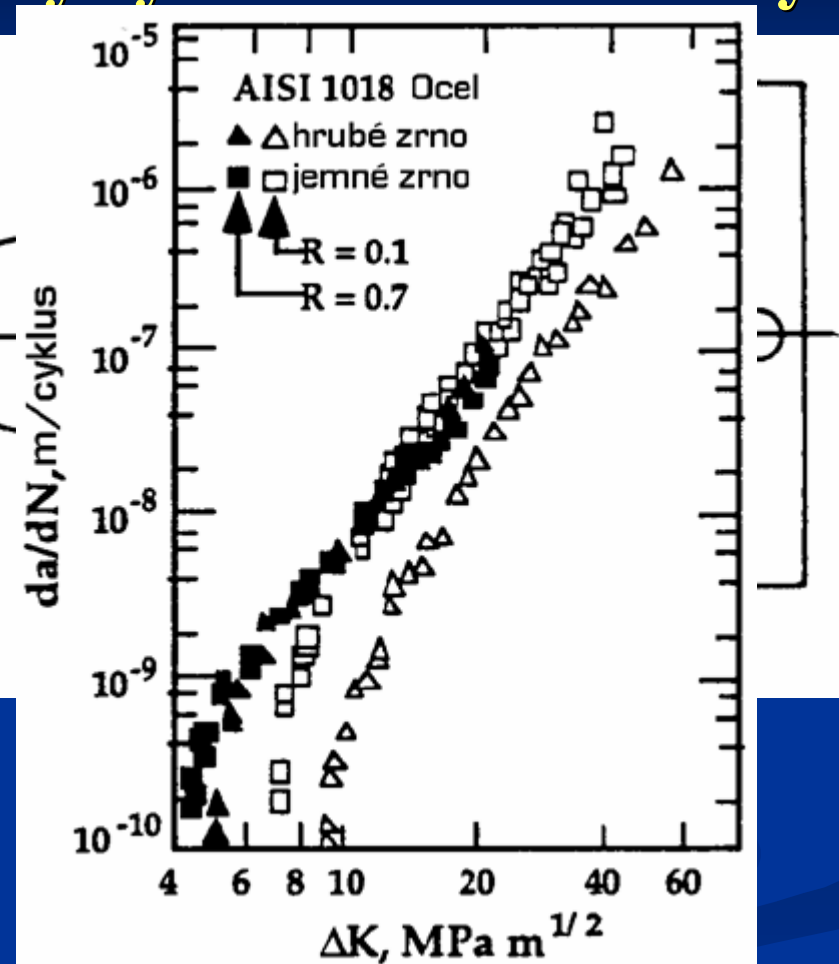
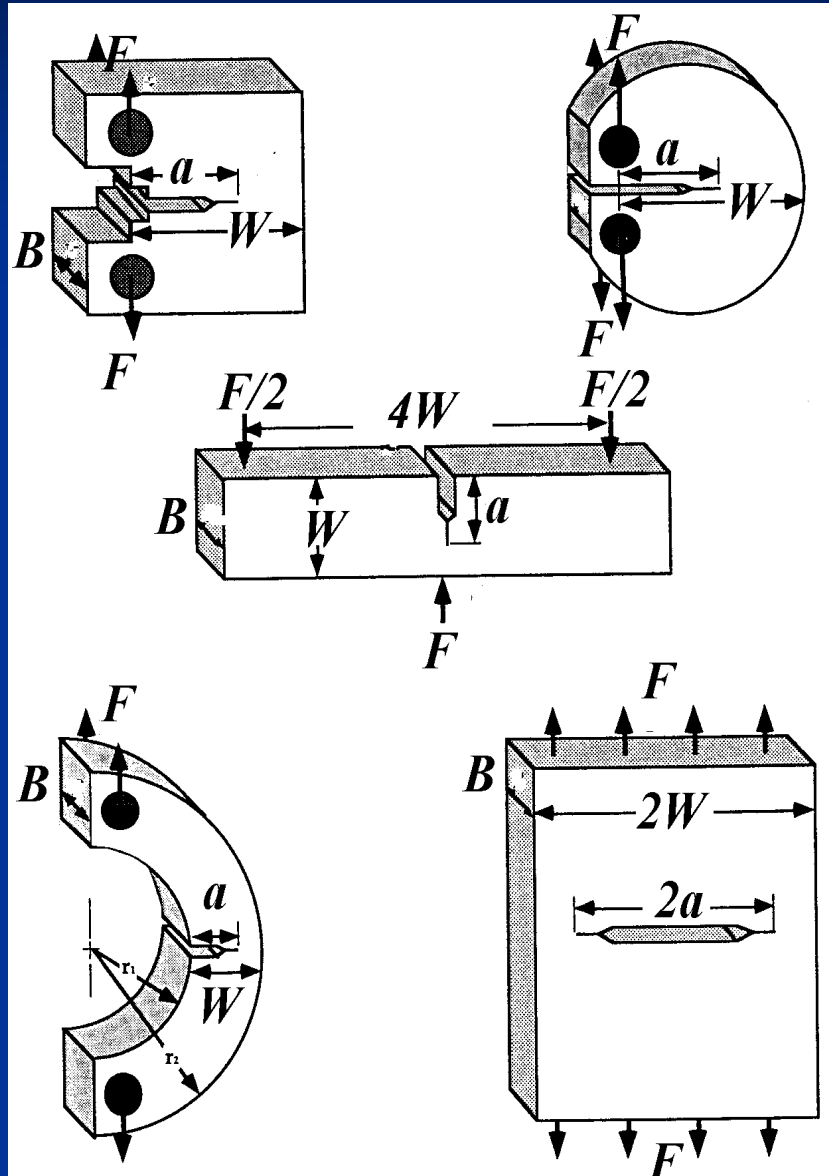
Základní únavové zkoušky

Elektromagnetické a mechanické buzení

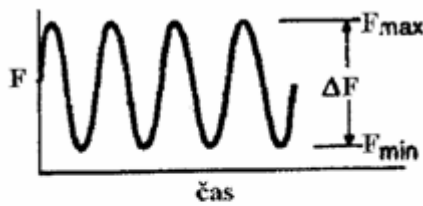
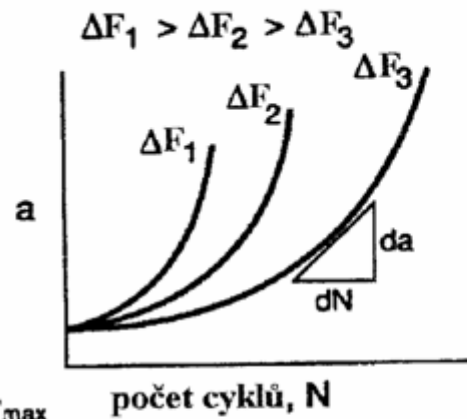
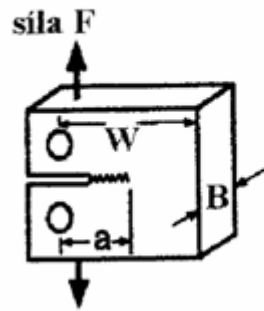
Základní únavové zkoušky

Zkušební tělesa - stanovení křivky rychlosti šíření trhliny

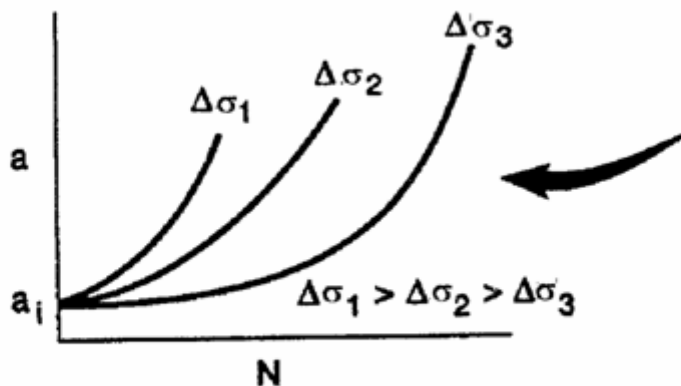
$$\frac{da}{dN} = C(\Delta K_I)^m$$

Základní únavové zkoušky

Laboratorní zkoušky

$$\Delta K = \frac{\Delta F}{B\sqrt{W}} g(a/W)$$

$$\Delta K = \Delta \sigma \sqrt{\pi a}$$

Aplikace

- použití dat

Křivka únavového života

Vliv:

$$\sigma_a = \left(1 - \frac{\sigma_m}{R_m}\right) A (N_f)^b$$

vrubu

kvality povrchu (zpevnění, povlaky)

frekvence zatěžování

prostředí (koroze, zavírání trhliny)

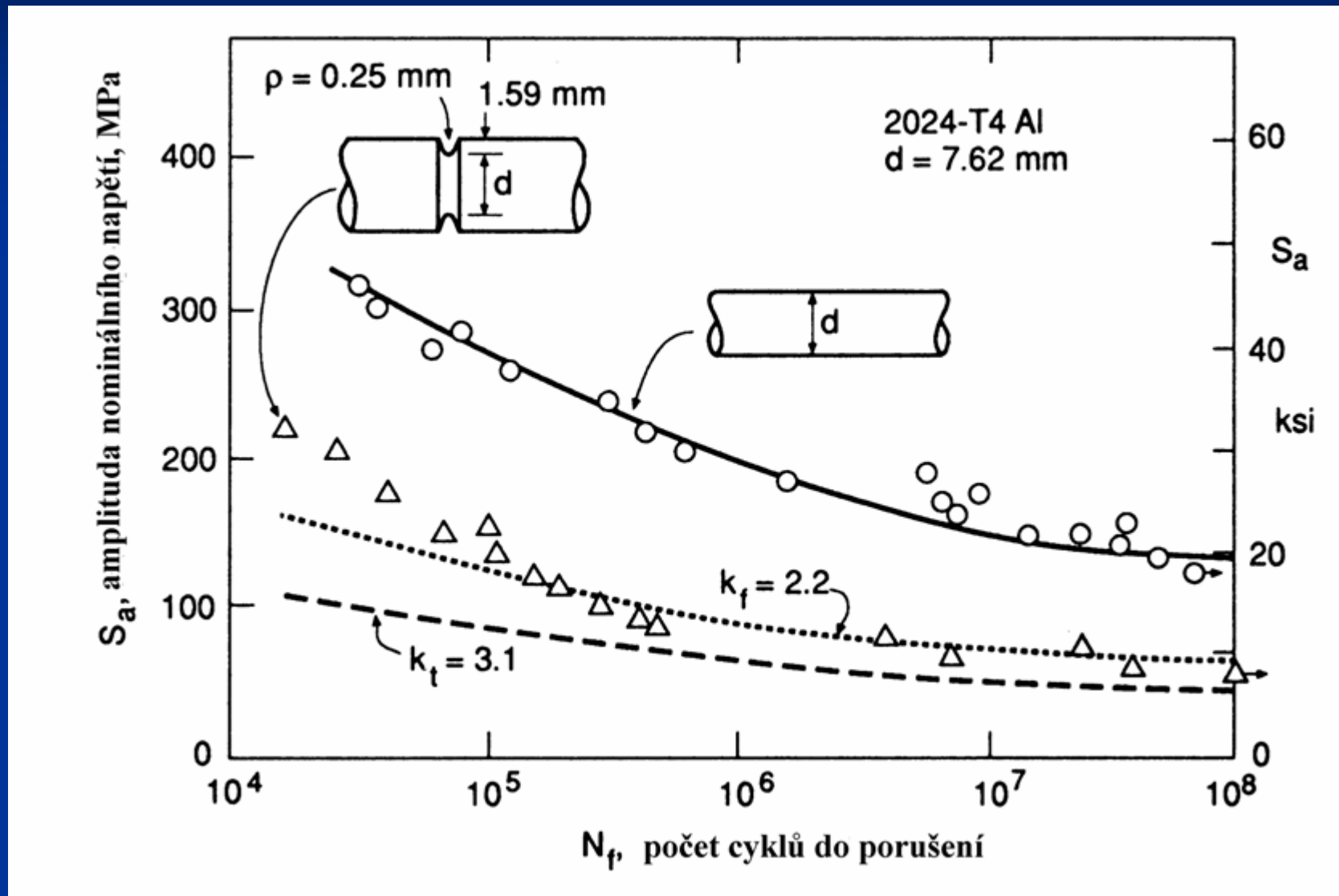
pevnosti

mikrostruktury a zbytkových napětí

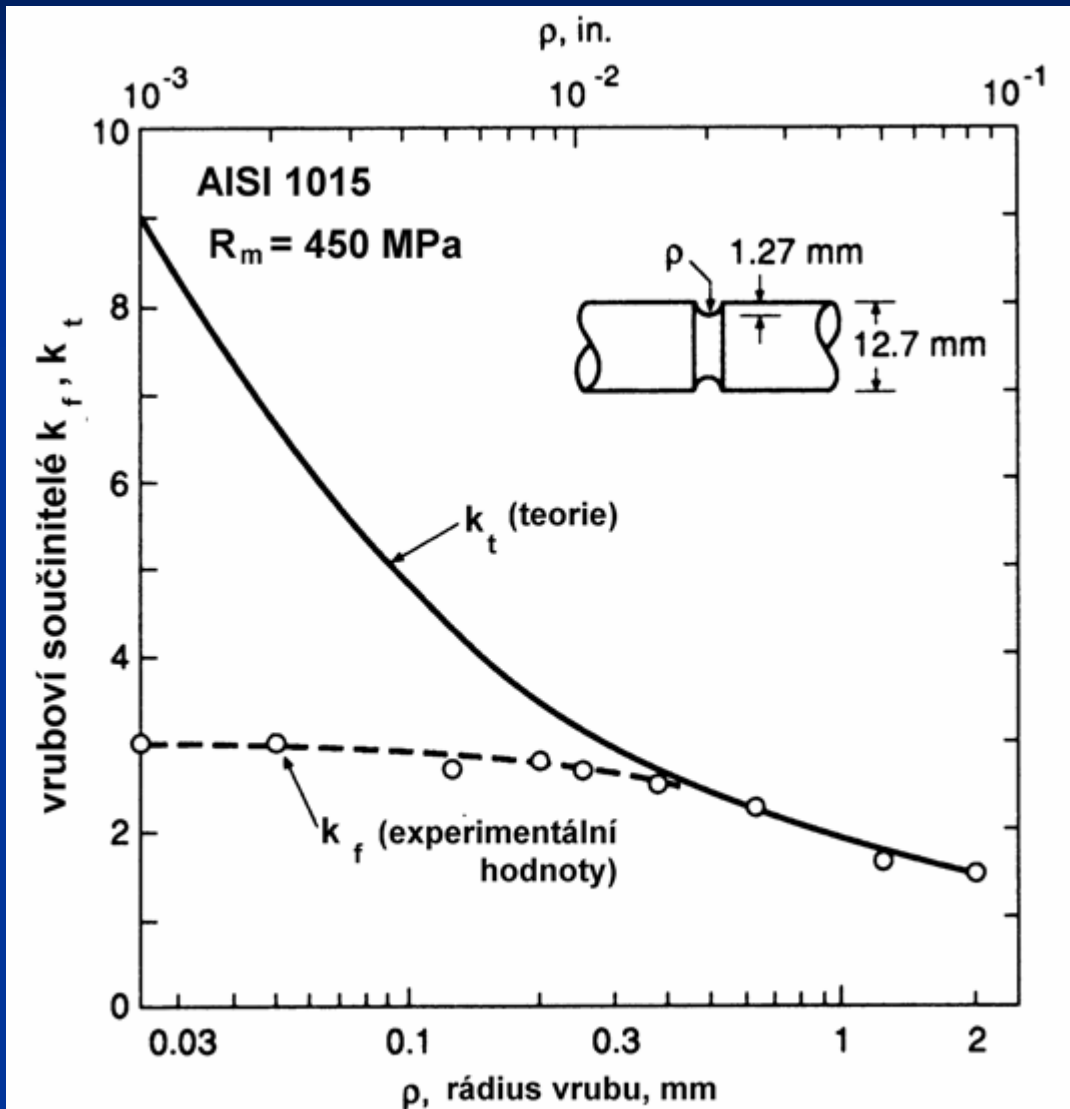
Křivka únavového života

Vliv vrubu na únavovou životnost

Křivka únavového života

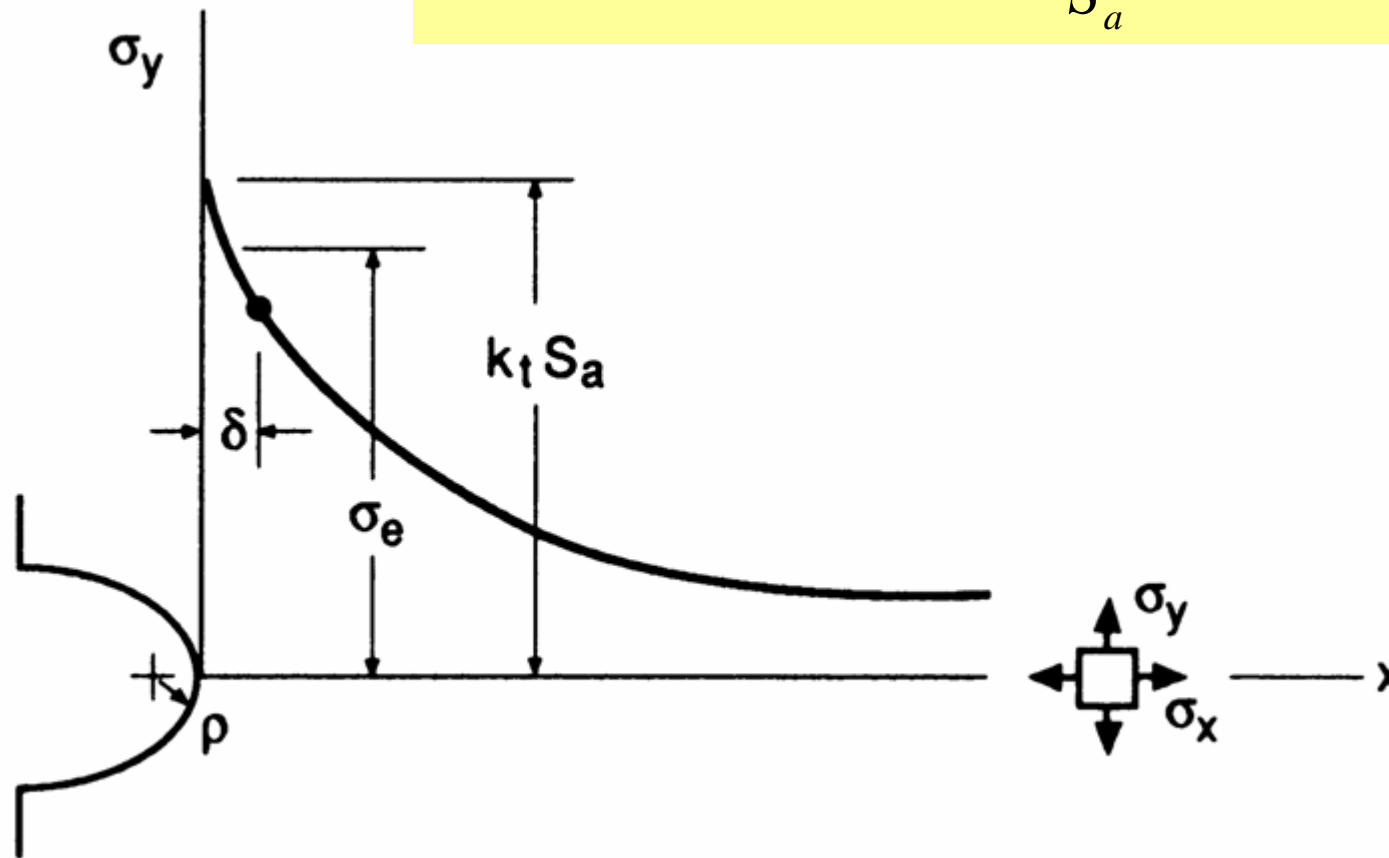
Vliv vrubu na únavovou životnost

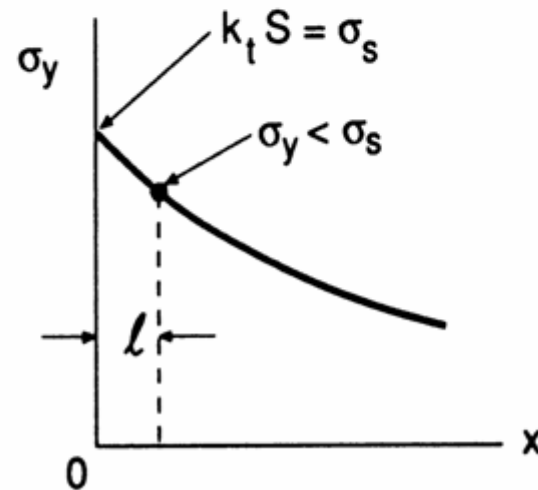
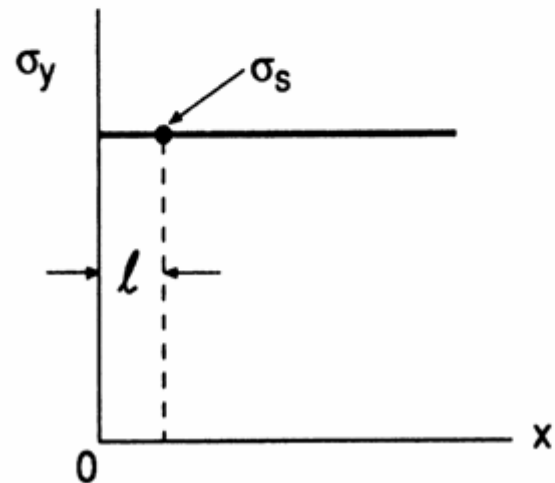
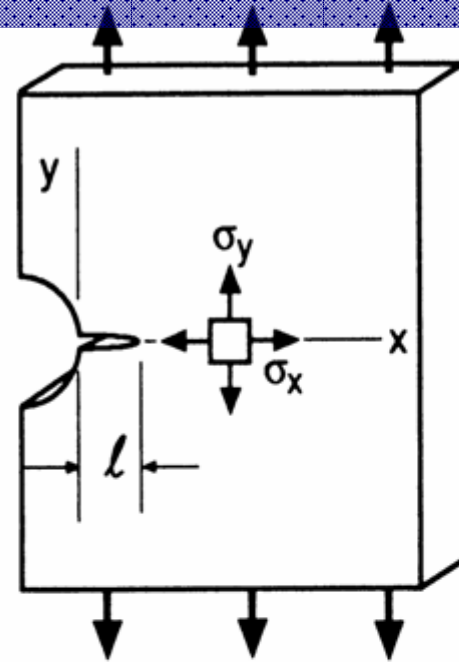
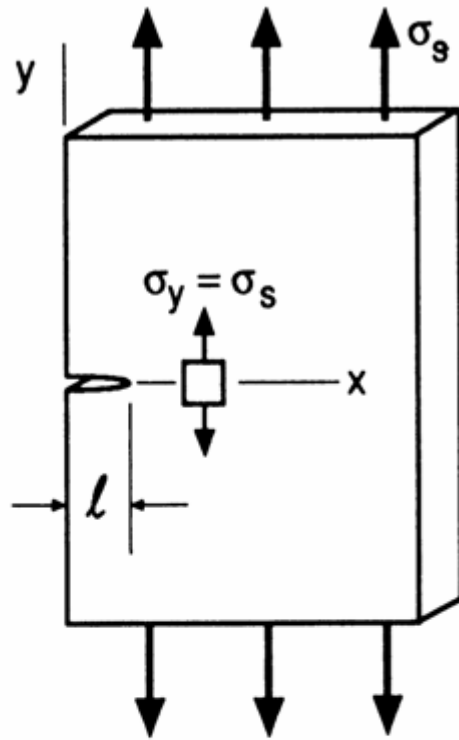
Křivka únavového života

Vliv vrubu na únavovou životnost – podmínky iniciace

$$k_f = \frac{(\text{střední hodnota } \sigma_y \text{ v intervalu } 0 < x < \delta)}{S_a} = \frac{\sigma_e}{S_a}$$

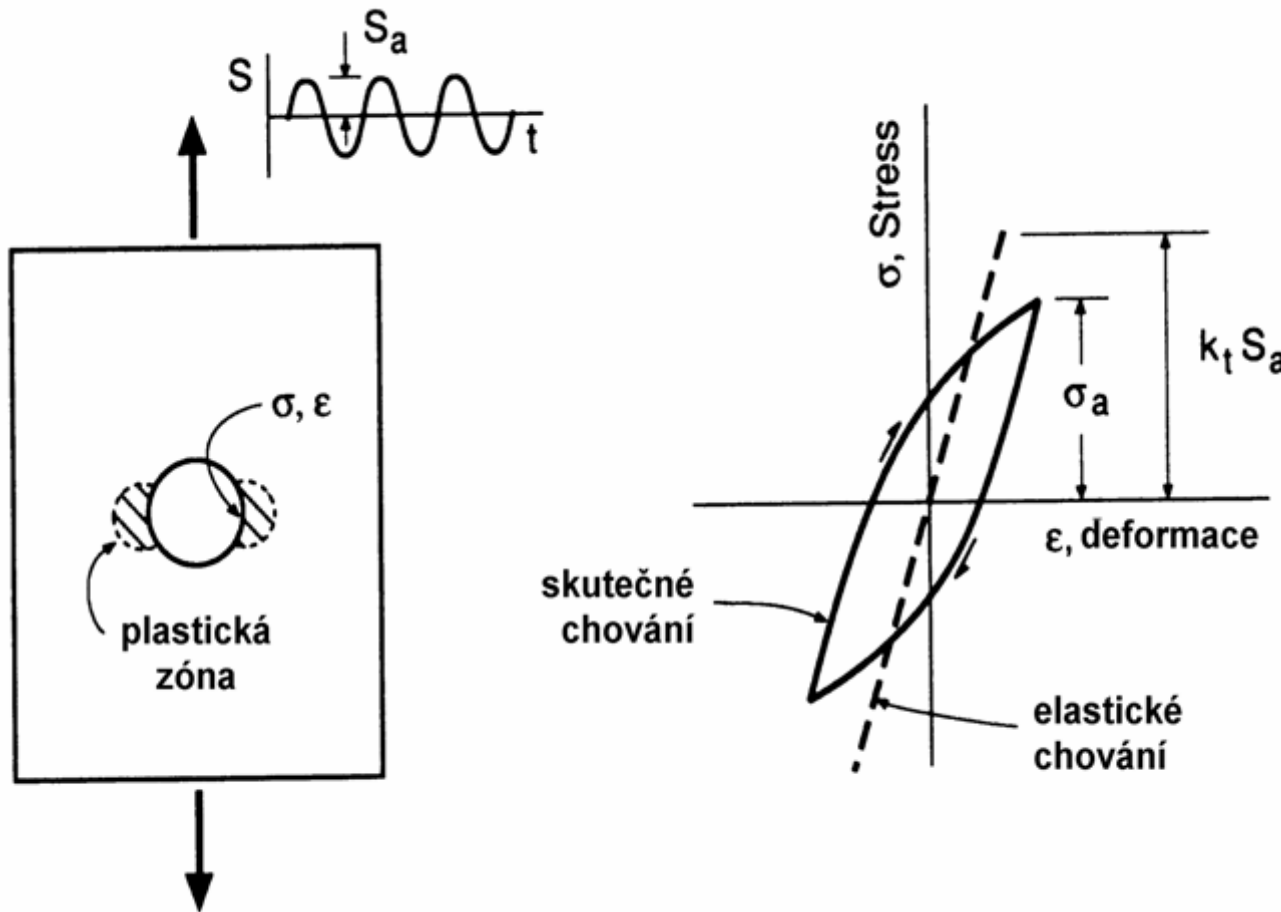
Křivka únavového života

Vliv vrubu
na podmínky
iniciace

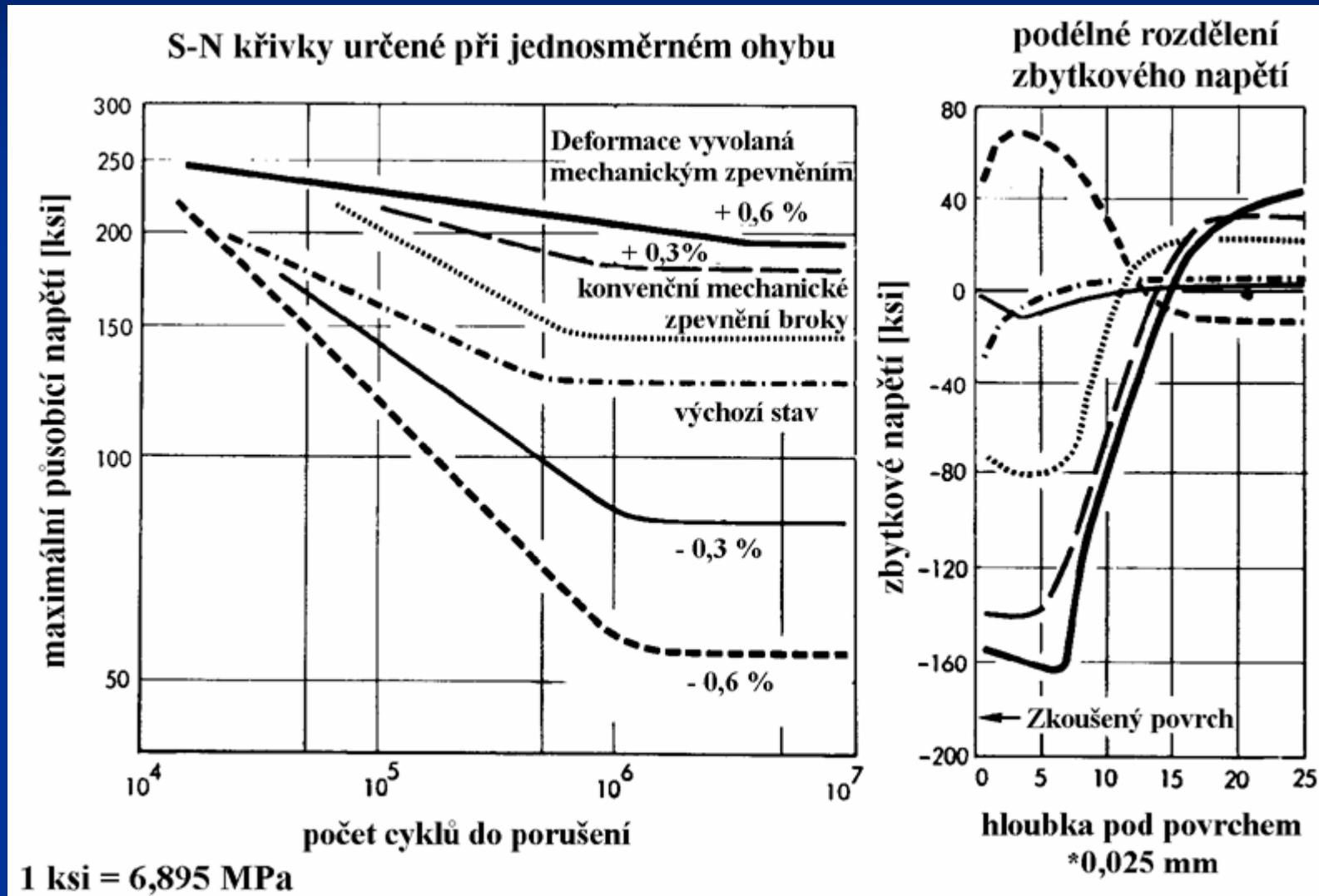
Křivka únavového života

Vliv vrubu na podmínky iniciace

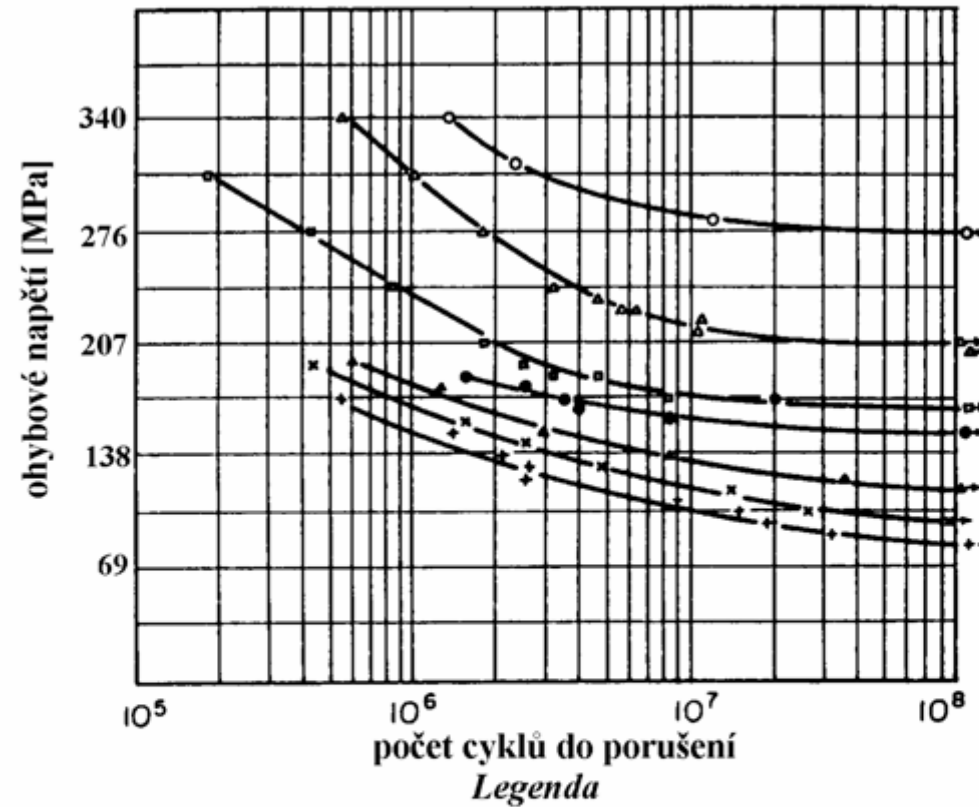
Křivka únavového života

Vliv kvality povrchu na únavovou životnost

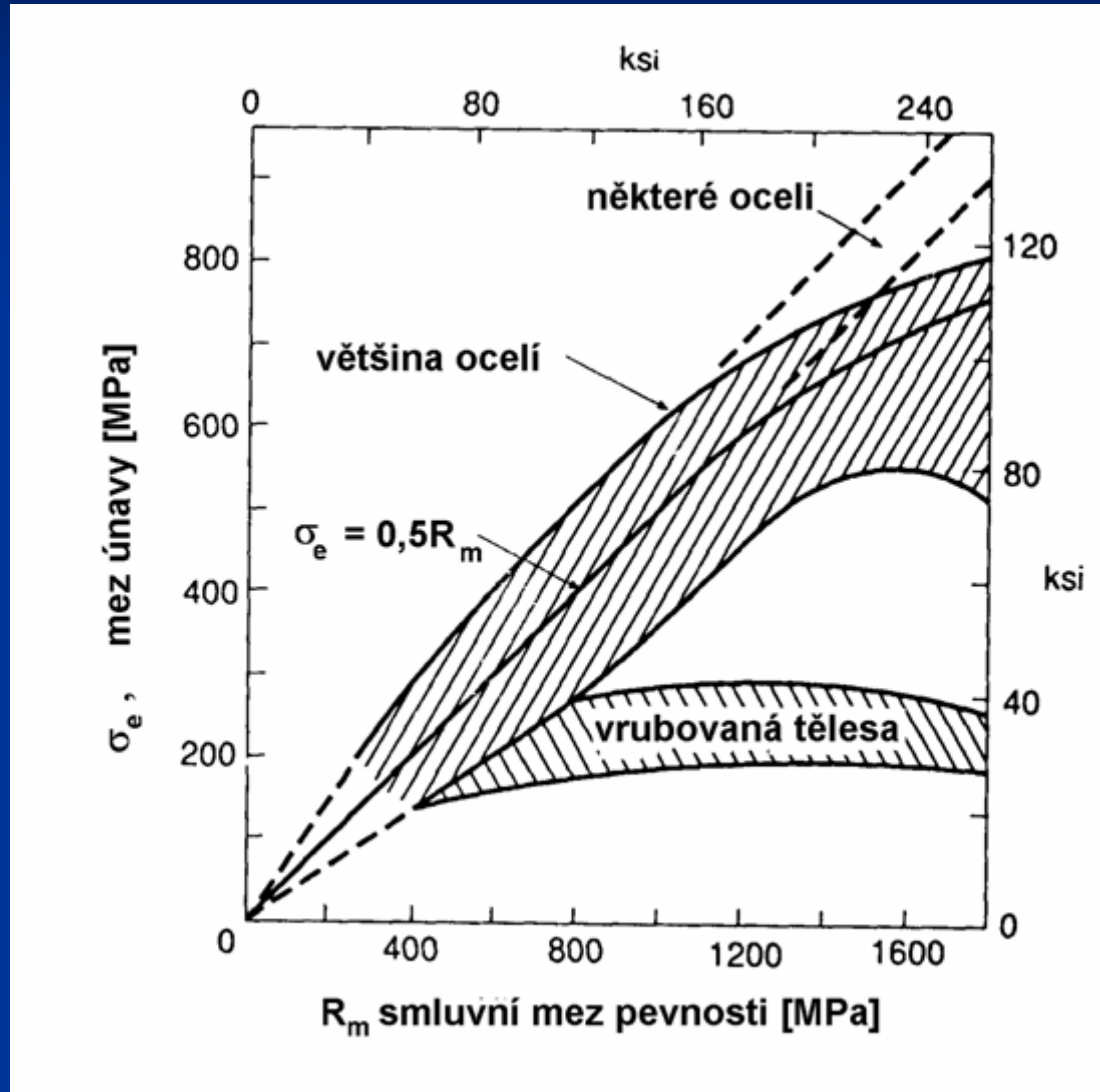
Křivka únavového života

Vliv mikrostruktury na únavovou životnost

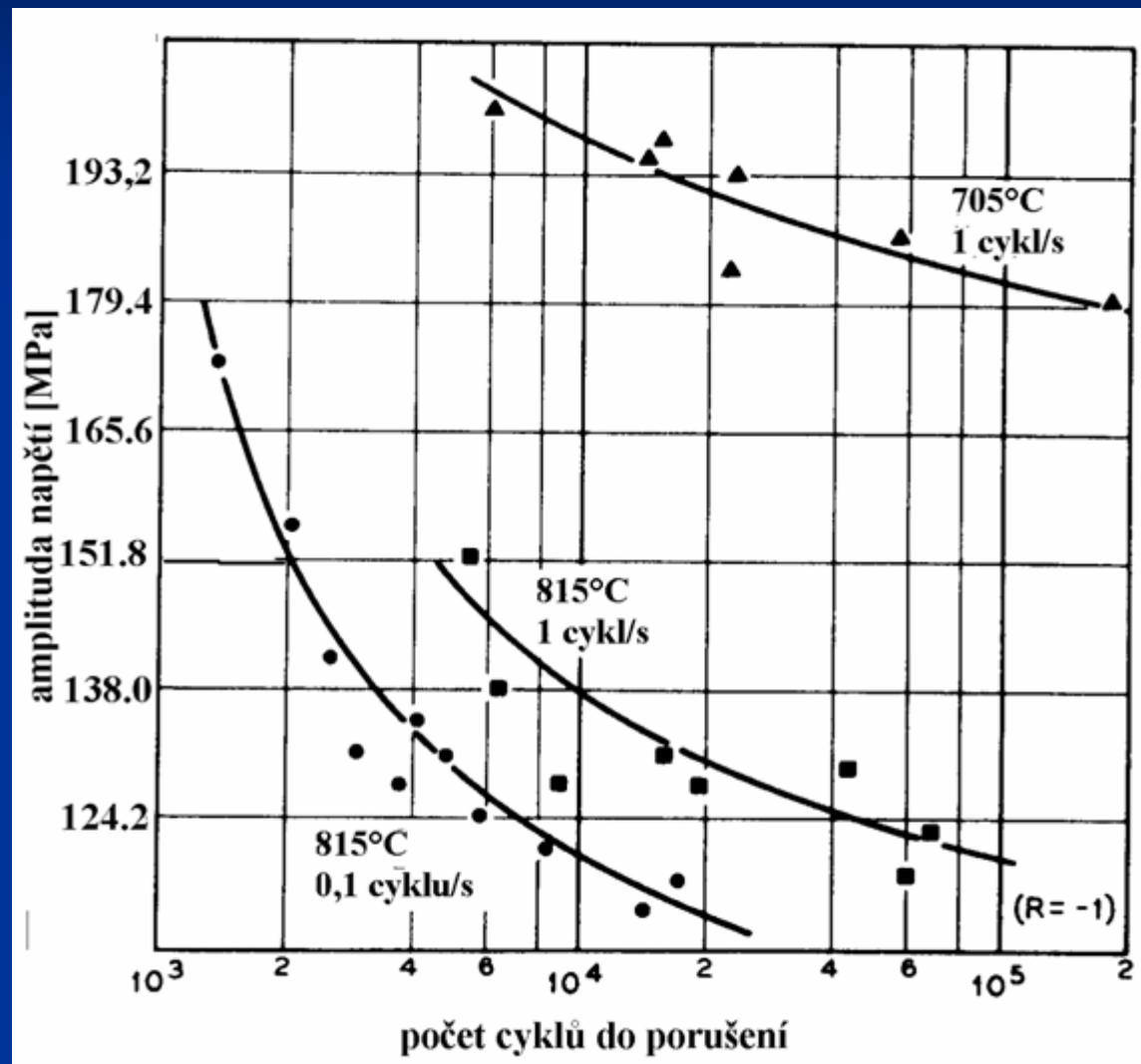
Křivka únavového života

Vliv pevnosti na únavovou životnost

Křivka únavového života

Vliv frekvence zatěžování na únavovou životnost

Křivka únavového života

Vliv prostředí na únavovou životnost

